

EURODIACONIA

Att vara och att göra diakoni Diakonia och kyrkorna

Översättning av
"To Be and To Do. Diakonia and the Churches"

En rapport från Eurodiaconias teologiska
arbetsgrupp

Att vara och att göra diakoni. Diakonia och kyrkorna

”To Be and To Do. Diakonia and the Churches”. En rapport från Eurodiaconias teologiska arbetsgrupp. Översatt av Svenska kyrkan 2007

”Diakonia” är det grekiska ordet för ”tjänst”.

I den bibliska traditionen innebär diakonia tjänst för och med människor i nöd.

Diakonia innebär att arbeta för försoning:

- ge stöd och hjälp där behoven finns,
- arbeta för rättvisa i situationer som utestängelser,
- kämpa för och vara en röst för dem som inte blir hörda.

Eurodiaconia är en ekumenisk federation som bildades 1992 för att göra de diakonala organisationernas röst hörd gentemot Europeiska Unionens institutioner. 1996 slogs Eurodiaconia ihop med The European Federation for Diaconia. Idag består de av 34 medlemsorganisationer - kyrkosamfund, diakoniorganisationer, icke lagstadgade välfärdsorganisationer och NGO's (Non Governmental Organisations) som är förankrade i den protestantiska, anglikanska eller ortodoxa kristna traditionen. Medlemsorganisationerna arbetar med diakoni, vård och social omsorg i 20 europeiska länder, de ger utbildning i diakoni, arbetar med och för marginaliserade grupper i samhället och driver initiativ och projekt för socialt inkluderande av alla människor. Svenska kyrkan är en av medlemmarna. Det är även de svenska diakoninstitutionerna genom sitt gemensamma nätverk ADIS.

Eurodiaconia utgör en plattform för diakonala aktörer i Europa. Deras uppdrag är att vara en länk mellan medlemsorganisationerna och att tillsammans tjäna för solidaritet och rättvisa. Målet är att skapa livskvalitet för alla i ett socialt Europa, att förnya det teologiska tänkandet kring diakoni och att skapa förutsättningar för ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte över nationella och konfessionella gränser. Tillsammans kan medlemmarna vara en stark påtryckare gentemot EU och andra beslutande organ. Detta gör Eurodiaconia genom att bevaka och lämna synpunkter i politiska processer, ge ut pressreleaser, hålla seminarier och föra dialog med relevanta aktörer och representanter från de olika EU institutionerna.

ATT VARA OCH ATT GÖRA DIAKONI

Diakonia och kyrkorna

Rapport från Eurodiaconias teologiska arbetsgrupp:

*Marco Jourdan
Lennart Molin
Herman Noordegraaf
Karl Dieterich Pfisterer
Nimi Smedberg
Dominic Verhoeven*

Bryssel 2004

Att vara och att göra diakoni. Diakonia och kyrkorna

Rapport från Eurodiaconias teologiska arbetsgrupp

Översättning: Sr Gerd Swensson, Te Deum

© Eurodiaconia, Bryssel 2004

Eurodiaconia
Rue Joseph II 166
B-1000 Brussels

Tel.: +32 2 2343860,
Fax: + 32 2 2343865

E-post: office@eurodiaconia.org
Hemsida: www.eurodiaconia.org

Innehållsförteckning

Inledning: bakgrund och metod	7
Medlemmar i arbetsgruppen:	8
1. Några teologiska perspektiv	9
1.1. Guds skapelse	9
1.2. Jesus Kristus	11
Fallstudie I – Försoning och fredsbyggande (Caritas)	13
1.3. Den Helige Ande	14
2. Ekklesiologi och olika positioner om diakoni inom kyrkorna	15
Fallstudie II: Att arbeta med den nya kyrkoordningen i Svenska Kyrkan (FIN - Församlingsinstruktionen)	17
3. Uppfattningar om samhället	20
3.1. Den sena modernismen och globaliseringen	20
3.2. Europa	21
Några historiska glimtar av EU som ett fredsprojekt	21
3.3. Välfärdsstaterna och diakoni – några reflektioner	24
3.4 Det civila samhället	25
Fallstudie III - Äldreomsorg i Slovakien	26
Fallstudie IV – Den österrikiska diakonin som medarrangör av EAPN	27
4. Diakonias Aktörer	29
Diakonias aktörer – några kommentarer	29
Fallstudie V - Diakoniatet och diakonen i Nederländernas Reformerade Kyrka	33
Fallstudie VI – Diakoniatet i den Waldensiska Kyrkan	34
Fallstudie VII - Diakoner i den Romersk-katolska kyrkan: Antwerpenstiftet	37
Fallstudie VIII - Översvämningar i Tjeckiska republiken och Diakonia ECCB:s respons	38
5. Olika etiska principer för diakonalt handlande	40
Vägledande principer för diakonalt handlande – en etisk grundval	40
Fallstudie IX – En kropp (Funktionshindrade människor – Sverige)	42
Fallstudie X - Kyrkorna och den nya fattigdomen i Nederländerna	44
Fallstudie XI – Porträtt av en flyktingkvinna i Rumänien (CCME)	46

6. Kyrkornas bidrag: Frågeställningar, aktiviteter och resurser	48
6.1. Frågeställningar	48
6.2. Olika typer av diakoni	48
6.3. Resurser	49
Fallstudie XII – Drog- och alkoholmissbrukare: Sanna- programmet för missbrukande kvinnor (Sverige)	50
Fallstudie XIII – Gatubarn (Ryssland)	51
7. Avslutande utmaningar	53
Appendix 1 – Rapporter och deklARATIONER som vi har använt	57
Appendix 2: Deltagare i konsultationen i Prag, 2003	58

Inledning: bakgrund och metod

Om denna rapport är korrekt så måste diakoni först bara vara, finnas till. Diakoni tillhör kyrkans väsen. Innan vi *gör* någonting handlar det alltså om att *vara, finnas till*. Kyrkan svarar på den omgivande världens kallelse och behov genom att fullfölja sitt diakonala ansvarstagande. Fullföljandet, eller görandet, är kontextuellt och tar nya former, anpassade efter tid och situation. Detta betyder för oss att diakoni endast kan tolkas som en del av kyrkan och därmed måste den utvecklas i det verkliga livets sammanhang.

Detta är vad denna rapport handlar om. Den innehåller en gemensam grund och några rapporter om det ”görande” som har tagit sig hundratals olika former. Och det är så det skall vara.

Rapporten producerades av en arbetsgrupp för teologi och socialetik som tillsatts av Eurodiaconia. Gruppen började arbeta i början av år 2002 och formulerade då sin målsättning så här: **”Att engagera sig i reflektion om diakoni med särskild hänsyn till de sammanhang i vilka medlemsorganisationerna i Eurodiaconia lever och utför diakoni”**. Vi frågade oss själva: Hur kan vi reflektera djupare om diakoni? Vad behöver vi för att uppnå detta? Vilken sorts metod skall vi använda?

Det första steget var att be medlemmarna i Eurodiaconia att skicka in material om olika uppfattningar om diakoni och att beskriva olika aktiviteter från det verkliga livet. Vi använde också ekumeniska dokument. En lista på de rapporter som arbetsgruppen tog emot och använde återfinns i ett appendix. Materialet innehåller en beskrivning av diakonalt arbete och ett urval återges här i form av fallstudier. Vi har försökt att ta hänsyn till detta material under hela vårt arbete med denna rapport. Vi hoppas att den ger insikter om vad diakoni och diakonala aktiviteter handlar om inom hela Europa.

I den första delen behandlar vi aspekter som är relevanta för utvecklingen av olika perspektiv på diakoni, nämligen: bibliska infallsvinklar (kapitel 1), kyrkosyn (kapitel 2), och sammanhang (kapitel 3). Därefter fokuserar vi mer specifikt på de människor som utför diakoni (diakonias aktörer) (kapitel 4), de principer som bör vägleda deras handlingar (kapitel 5) de frågor de arbetar med och de resurser de har till sitt förfogande för att utföra sin uppgift (kapitel 6). I det sista kapitlet tar vi upp några utmaningar som uppkommit genom studiet av de dokument som sänts till oss (kapitel 7). Genom hela rapporten kommer läsaren att finna fallstudier och citat från rapporterna. Vi har inte summerat alla de rapporter vi har använt.

Nästa steg var att inbjuda medlemmarna till två konsultationer. Olika experter på diakonins område blev inbjudna till den första. Arbetsgruppen producerade ett preliminärt utkast. Vi skulle vilja tacka Professor Anders Bäckström (Diakonivetenskapliga Institutet, Uppsala), Alexander Belopopky (Kyrkornas Världsråd, (KV) och som har ett ortodoxt perspektiv), Dr. Eva-Sibylle Vogel-Mfato (Den Europeiska Kyrkokonferensen, CEC, Genève) och Professor Theodor Strohm (Diakonivetenskapliga Institutet, Heidelberg) för deras bidrag. Till den andra konsultationen inbjöd vi en större grupp experter, det vill säga alla medlemmar av Eurodiaconia som hade skickat in material eller fallstudier. Den gången var även den ortodoxa traditionen representerad genom CCME (Churches' Commission for Migrants in Europe) samt genom ECG (European Contact Group). (En lista på deltagarna återfinns i appendix 2.) Åter igen arbetade vi tillsammans igenom hela materialet och tog fram rapporten tillsammans. Vi tackar även denna grupp för deras bidrag.

Som ett tredje steg presenterade vi rapporten och den diskuterades vid Eurodiaconias årsmöte år 2004. Rapporten kommer nu att publiceras bland Eurodiaconias medlemmar och förhoppningsvis kommer den att visa sig vara en användbar resurs på alla nivåer när vi reflekterar över vår gemensamma förståelse av *diakoni*.

Denna rapport är ett ”levande dokument”: Eurodiaconia kommer att öppna ett Internet forum för detta dokument på sin hemsida, där medlemmar och i synnerhet de regionala plattformarna inbjuds att publicera sina kommentarer och vidare reflektioner. Under våren 2005 kommer en ny konsultation att slutgiltigt avsluta processen för detta dokument.

Medlemmar i arbetsgruppen:

Marco Jourdan	Ordförande i styrelsen för Kommission för Diakoni i den Waldensiska kyrkan i Italien
Dr. Lennart Molin	Associerad Generalsekreterare i Sveriges Kristna Råd med särskilt ansvar för Rådets arbete med ekumenisk diakoni
Dr. Herman Noordegraaf	Lektor i diakoni vid den Teologiska Fakulteten i Leiden som representant för Nederländernas Protestantiska Kyrka.
Rev Dr. Karl Dieterich Pfisterer	Direktor för teologiska, juridiska och strategiska studier och public relations vid Diakonisches Werk (en organisation för socialt arbete) i den Evangeliska Kyrkan i Tyskland (DW EKD).
Dominic Verhoeven	Andlig rådgivare för Caritas Vlaanderen (Belgien) och medlem av Kommissionen för socialpolitik inom Caritas Europa
Ninni Smedberg	Ordförande och diakonistrateg i Svenska kyrkan, vice ordförande i Eurodiaconia

Vi är glada för att Caritas Europa kunde delta i vår arbetsgrupp tack vare Dominic Verhoevens deltagande.

1. Några teologiska perspektiv

Det finns en mängd olika teologiska perspektiv som är relevanta för diakoni: skapelseologi, sociallagarna och motiven för Exodus; profetisk kritik, Jesu Kristi liv, död och uppståndelse, eskatologi och Andens verk. Vi menar att dessa infallsvinklar inte utesluter varandra utan bör hållas samman. De kan inkluderas i en infallsvinkel som fokuserar på Treenigheten och betonar gemenskapen mellan Fadern, Sonen och den Helige Ande. Här följer vårt förslag vad gäller dessa frågor, inklusive några citat från flera olika rapporter. Vi rapporterar också en fallstudie från Caritas Europa.

1.1. Guds skapelse

I begynnelsen fanns Gud. Att känna denne Gud innebär inte bara att förstå den substans eller personlighet som ligger i begreppet ”Gud”. Den Gud som den kristna trosbekännelsen bekänner är Gud Fadern, Sonen och Den Helige Ande. Gud Treenig är med andra ord gemenskap och kärlek. Treenighet uppfattas här som relationer och liv i ett samhälle snarare än som ett hierarkiskt och personorienterat begrepp. I diakonalt tänkande kommer gemenskapsaspekten av Treenigheten från en förståelse som innebär ett internt och externt delande av kärlek och frihet.

Att känna Gud innebär följaktligen att vara en del av denna kärleksfulla gemenskap. När kristna hänvisar till sin tro på Gud måste man vara medveten om att tron uppkommer mer genom Guds erfarenhet av oss än genom vår erfarenhet av Gud. Därför uppfattas tron, enligt kristen tradition, som en gåva – given av nåd och kärlek.

Enligt skapelseberättelsen i Första Mosebok kapitel 1 skapade Gud människor som Guds avbild. Skapelsen av människorna är ett utflöde (en emanation) av den treenige Gudens kärlek. Genom Guds kärlek har människor fått sig givna en värdighet som inte blivit given till någon annan del av Guds skapelse. Endast människor, och inga andra skapade varelser, är skapade till Gudslighet.

Dessutom har Guds kärlek till människorna haft genomslagskraft genom hela mänsklighetens historia. Rakt igenom alla livets förändringar förblir människorna i Guds sfär. Det spelar ingen roll om de tror på Gud eller inte, för ingen människa kan någonsin komma till en plats, eller befinna sig i en situation, där Gud inte är närvarande. Denna särskilda relation mellan Gud och människor överskrider till och med döden själv. Människor har en begränsad livstid i sitt jordeliv. När de dör passerar de inte några gränser till något gudlöst land. Gud är Gud, även efter döden, och löftet säger att människor fortsätter att vara föremål för Guds kärlek genom det eviga livet.

Gud, som är en evig kärleksfull närvaro, har gett människor ansvar för varandra, och under deras tid på jorden har de fått förmågan och möjligheten att älska varandra och att ta sitt ansvar för skapelsen. Gud har gett oss människor rollen att skydda, bevara och förlänga Guds skapelse. Som människor är vi förvaltare av skapelsen. Skapelsen tillhör Gud och vi kan inte hävda någon äganderätt över vad som tillhör Gud, men vi är kallade att ta vårt ansvar för det som Gud har skapat som om det vore vår egen mest dyrbara ägodel.

Vad gäller motivationen för diakonalt arbete innebär detta att vi är Guds tjänare, utrustade av Gud, vår Skapare, att älska andra och att bevara Guds skapelse. Som Guds tjänare är vi själva omfamnade av Guds kärlek och, eftersom vi är föremål för denna kärlek betraktar vi varje människa som någon som har full mänsklig värdighet och inte som ett föremål som förtjänar diakonal assistans eller som tjänar något diakonalt syfte. Var och en som får ta emot diakonal tjänst är i sig själv ett subjekt eller ett mål, och aldrig ett föremål eller ett medel för förverkligandet av diakonala målsättningar eller syften. Att vara en tjänare är en kallelse från Gud, vilket också möjliggör för människor att leva i Guds kraft och kärlek. Gud kallar oss att utsträcka den kärleken och omsorgen till alla i Guds skapelse. Att leva i relation till Gud innebär att acceptera, stödja, trösta, utrusta och uppmuntra andra, så att de kan använda sina egna gåvor och så uppfylla sin egen potential i livet och i tjänst åt Gud och människor.

Men det vi ser runt omkring oss visar att Guds skapelse inte är väl omhändertagen. Det finns så mycket våld bland människor, naturliga resurser blir överexploaterade, och livets mening blir vanställd

på många sätt. Förödelse kommer inte som ett resultat av otur eller av slumpvist och meningslöst beteende. Förstörda miljöer och krig är snarare konsekvenser av mänskligt planerande. Istället för att använda sin rationella och konstruktiva förmåga, och sin unika förmåga att älska andra människor, tillverkar människan vapen och handlar illa gentemot andra människor på grund av avundsjuka och själviskhet.

"Gud älskar hela mänskligheten. Eftersom Gud först har älskat oss kan vi älska och respektera varje persons värdighet. Diakonalt tänkande och handlande fokuserar särskilt på dem vars värdighet har blivit kränkt. Detta förutsätter en andlig grund, rotad i Guds eget verk och i Kristi tjänst. Därför har kyrkan mandat att vittna inför hela mänskligheten om Guds kärlek till världen i Jesus Kristus. Diakonalt arbete är en form av detta vittnesbörd".

Källa: DIACONIA Stiftelseurkund för den Europeiska Federationen av Diaconia – EURODIACONIA paragraf 1, mottaget som ett diskussionsdokument.

"Grundat på tron på Gud som skaparen är diakonalt arbete en manifestation av det ansvar för medmänniskan som Gud har gett alla människor i budet att de skall älska sin nästa (3 Mos. 19:18 Matt. 22:39, Gal. 5:14). Människan skapades till Guds avbild och har därför ett värde som varken kan graderas eller kränkas (1 Mos. 1:27, Ps. 139:16). Denna uppfattning av människolivet inkluderar den fasta tron att Guds vilja är att alla människor skall ha samma rätt till ett liv som är meningsfullt, oberoende av kön, ras, religion eller politisk uppfattning. Det innebär också att alla har samma rätt till vård och omsorg. Den kristna synen på människolivet innebär också att människan har ansvar för sitt förvalterskap inför Gud, både för sitt eget liv och för skapelsen. Aspekter som broderskap, ömsesidighet och ansvar är därför centrala aspekter av den första trosartikeln.

Grundat på tron på Gud som frälsaren utgör diakonalt arbete ett vittnesbörd om Guds tjänande kärlek till alla människor i Jesus Kristus (Fil. 2:5-9, Joh. 13:34-35, Matt. 20:20-28). Genom sitt lidande, död och uppståndelse har han försonat alla våra synder och återupprättat vår relation till Gud. Kristi befriande verk inkluderar allting som förtrycker människor och som utgör ett hot mot människolivets fulla värde. (...) Grundat på tron att Gud är förlossaren är diakonalt arbete en frukt av det nya livet som skapats av den Helige Ande. (Gal. 5:6, Joh. 15:1-17). (...).

Källa: Det övergripande diakonala programmet för den Norska kyrkan, ss. 9-10

1.2. Jesus Kristus

Den evigt närvarande Guden kom in i historien, inte för att fördöma människorna för deras gärningar utan för att ge dem förlåtelse, frihet och nya livsmöjligheter. Gud sände sin Son, Jesus Kristus in i världen för att visa Guds kärlek, och med en mission att hela och återupprätta människor i den kärleken. Genom sitt sätt att leva förkunnade han Guds rike. Jesu mission tog en radikal vändning när han dödades av dem som han var sänd till. De förstod inte kärleken när den kom till dem genom Jesu liv, och de kände inte igen sanningen när den förkunnades för dem. Men det hindrade inte Guds mission. Jesus gick hela vägen, dog och uppstod. Därför har människorna liv.

Jesus hade en profetisk mission liknande de vi kan se i Gamla testamentet. Under perioder av orättvisa och förtryck kom profeterna och talade om för de orättvisa ledarna och förtryckarna att de borde omvända sig och ändra sig. Dessa profeter hade ett politiskt budskap som var riktat till dem som stod högst i gemenskapen och som hade makt att ”trampa på de fattiga och utrota de svaga i landet” (Amos 8:4). Detta skulle vi kunna kalla ett exempel på ”profetisk diakoni”. Förbundets sociala lagar talade tydligt emot maktmissbruket och uppmanade alla att bry sig om dem som hade störst behov, och vars lott ofta blev bortglömd: föräldralösa, änkor och de fattiga. Profeterna talade också om behovet av att komma ihåg vad som hade hänt vid tiden för uttåget ur Egypten och förmanade folk att vara trogna den Gud som hade befriat dem ur slaveriet. Att tro på en sådan Gud innebär att fortsätta att kämpa emot alla former av förtryck.

För profeterna var det viktigt att göra goda gärningar för människor i nöd. Men det var lika viktigt att ändra personliga attityder, socialt beteende och politiska strukturer för deras skull som var marginaliserade och förödmjukade. Jesus tillhörde samma profetiska tradition och hans mission hade inte bara politiska undertoner – i själva dess grund var den både profetisk och politisk diakoni. Han var sänd att fullborda det gamla budskapet om omvändelse och frälsning. Vad det innebär kan bäst beskrivas genom evangeliets berättelser om Jesu eget liv, död och uppståndelse. Han var vad han förkunnade: ”Jag är vägen, jag är sanningen och jag är livet” (Joh. 14:6).

Man kan hänvisa till den sanning som Jesus talar om som kärlek. Jesus uppenbarar att Gud är kärlek och att han erbjuder människor nåd istället för bestraffning för synden, försoning istället för vedergällning och rättfärdiggörelse istället för fördömande. I slutändan betyder det liv istället för död. Gud låter med andra ord inte sin kärlek vara beroende av vad människor kan göra för att förtjäna detta. Gud älskar, eftersom Gud är kärleken, och på grund av Guds eviga kärlek till människorna. Gud älskar oss sådana som vi är, och inte på grund av vad vi gör.

Ändå hade Jesu mission många olika syften. Med sitt liv gav Jesus oss många exempel på vad det verkligen innebär att vara människa. Det betyder att vara så som han är. I hans kärleksfulla gemenskap, blir livet i sin fullhet givet till var och en som tror. Genom kärlek återför Jesus Kristus världen tillbaka till Gud, och Jesus ger oss ett exempel både på passion och på omsorg. Vi kan se kärlekens storhet, eftersom vi alla har behov av den, och många gånger i en ofullkomlig värld har vi sett dess fullbordan genom passionerade människors arbete som bryr sig om andra.

Vad Jesus gjorde för människor resulterade i förändringar i deras personliga liv, likaväl som i deras samhällen. Under sitt liv här på jorden tröstade Jesus människor och befriade dem från deras bördor. När han var döende på korset fördömde han inte sina bödlar, och han visade tillgivenhet och djup omsorg om de kriminella som hängde på korsen vid sidan om honom.

Samtidigt är Jesus relevant för oss, inte bara för att han ger oss ett exempel. Det kanske viktigaste av allt det han gjorde under sin jordiska mission var att han bröt ner murarna mellan Gud och människor, och mellan olika människor. Hans död och uppståndelse var både en kosmisk och en mycket kontextuell försoningshandling. Den var kosmisk, eftersom den ändrade relationen mellan Gud och mänskligheten. Och eftersom den var kosmisk har den konsekvenser för all fiendskap mellan människor här på jorden. Jesus har brutit ner den skiljemur som fanns mellan judar och greker, och nu är dessa två grupper ett (Ef. 2).

Försoning och enhet uppnåddes genom Jesu Kristi död och uppståndelse och uttrycks därför genom kyrkans liturgi. Kyrkans sakramentala karaktär är först och främst grundad på dopet och nattvarden. Jesus ”generella dop” är hans död och uppståndelse. Detta öppnar vägen för kyrkan att döpa i hans

namn. Eukaristin är Jesu Kristi kropp och blod, delat mellan Guds folk. Dopet och nattvarden är utflöden av Guds kärlek, utgjuten över hela världen.

De grekiska orden *leitourgia* och *diakonia* betyder båda tjänst. Genom dopet och nattvarden betjänar Kristus oss och gör oss skickade att tjäna honom och varandra. Som det så ofta sägs, diakonal tjänst kan inte klara sig utan diakonal liturgi, och vice versa. Liturgi och diakoni ger en god beskrivning av tjänstens förmedlande karaktär i kyrkan: den är insatt mitt emellan ritualism och aktivism. Diakonalt arbete riskerar ibland att bli endast ”uppiggande propaganda”. Alternativet till detta är inte att dra sig tillbaka till det andliga livet med ritualer och symboler och att låta detta ersätta handlingar och agerande. Tjänstens förmedlande karaktär utrustar kyrkan att undvika en sådan falsk dikotomi mellan *leitourgia* och *diakonia*.

I kapitel 2 kommer vi att närmare utveckla användningen av dessa två begrepp, *leitourgia* och *diakonia*, liksom också av begreppet *martyria*.

”Kristus diakonos, den tjänande Kristus, är en teologisk grundval för Kristi efterföljares handlande och för deras kyrkor (Mark. 10:42-45)”. I våra dagars verklighet lever vi i ett mycket välorganiserat samhälle, och där omfattar detta handlande den omedelbara tjänsten åt nästan, och också politiskt handlande i staten och i samhället.”

Källa: Schweizer Evangelischer Kirchenbund-Fédération des Eglises Protestantes de Suisse, Diakonie / Zukunft unserer Kirche-La diaconie/L'avenir de notre Eglise, ss. 7-8

”Jesu Kristi uppståndelse är den lins genom vilken kyrkan uppfattar Jesu egen mission och tjänst och återberättar den berättelsen. Jesu historiska mission var att förkunna den goda nyheten att Gud regerar, i förkunnelse och liknelser, för att förkroppsliga Guds rådande genom tecken och handlingar, och att vara den historiska fullbordan av den utlovade slutliga segern för Guds makt genom sin död och uppståndelse (Mark. 1:14-15; Luk. 17:21-22; Matt. 11:2-6; Luk. 11:20). Genom en slavs död (Fil. 2:6-8) på korset uthärdade han konsekvenserna av sin egen diakonala tjänst. För Jesus blev korsfäst på grund av att hans messianska mission innebar Guds frälsande omfamnande av hela Israel och av hela världen. På korset var Jesus lydig Faderns sändande och mission (Mark. 14:32-37) i den Helige Andes kraft (Mark. 1:9-11). Jesus var sänd av Fadern för att försona hela skapelsen med Gud (2 Kor. 5:17-19).

(...)

Därför är resultatet av Kristi mission och tjänst ingenting mindre än en ny skapelse. Hela universum omfattas av den Heliga Treenighetens kärlek och omsorg och försonande engagemang och skapande frälsning.”

Källa:Diakonatet som ekumenisk möjlighet. Hannover-rapporten från den Anglikanska-Lutherska Internationella Kommissionen, paragraf 9/12

Fallstudie I – Försoning och fredsbyggande (Caritas)

Som tydligt visas i denna del utgör fred och försoning hörnstenarna i kristen diakoni. Det främsta tecknet på försoning är ju just det kors på vilket Kristus blev korsfäst. Hans död på korset försonade världen med Gud. Paulus säger också att Kristi försoningsämbete har blivit givet åt kyrkan (2 Kor 5:18). Försoning är därför uttryckligen ett nyckelbegrepp i det missionsuttalande som den internationella konfederationen av Caritas antagit. I linje med detta har Caritas Internationalis publicerat två dokument: "Working for Reconciliation: a Caritas Handbook" (1999), med ett antal exempel på god praxis, och "Peacebuilding: a Caritas Training Manual" (2002), som vidare utvecklar vilka förmågor och färdigheter som krävs för konkret fredsbyggande arbete.

Vid den 15:e Generalförsamlingen av Caritas Internationalis år 1995 i Rom, beslöt medlemmarna, med de fruktansvärda händelserna i Rwanda och Bosnien fortfarande i färskt minne, att prioritera arbetet för försoning i konfederationens arbete under de närmaste fyra åren. Detta resulterade i ett omfattande dokument som presenterades vid nästa Generalförsamling år 1999, *Working for Reconciliation: a Caritas Handbook*.

Syftet med handboken var att uppmana medlemmar att integrera bra modeller för försoning i sina program som en form av generell policy. De grundläggande frågorna var: Kommer det som vi avser att göra att föra samman människor, eller kommer det att vidmakthålla söndring? Främjar detta en rättvis fred? Liksom organisationer tidigare har utvecklats från strikt hjälparbete till utvecklingssamarbete hoppas man att denna handbok skall kunna peka på ett sätt att nå nya infallsvinklar som syftar till en integrerad human utveckling.

Handboken ger bakgrundsinformation av olika slag om konflikter och behandlar teorin om konfliktlösning. Eftersom inbördeskrig, vare sig mellan olika grupper eller inom grupper, kan vara mycket komplicerade krävs lika komplicerade sätt att handskas med dem, inklusive medverkan av många olika aktörer. Därför innehåller handboken också 24 praktiska idéer eller exempel på god praxis, vilket gör att detta dokument är mycket jordbundet. Vi lånar ett exempel här som behandlar arbetet med återuppbyggnad efter kriget i Kroatien.

Försoning genom återuppbyggnadsarbete i Kroatien

Kampanjen mot kriget i Kroatien, som var en inhemsk frivilligorganisation, det vill säga en Non-Governmental Organisation (NGO), påbörjade ett projekt som engagerade människor från olika partier som tidigare för krig, och som tidigare kommit från andra samhällen, samt internationella volontärer i ett lokalt initierat projekt för att återuppbygga den fysiska infrastrukturen i ett särskilt område. Detta ledde till försoning mellan tidigare fiendliga grupper.

Deltagarna i projektet fann att existensen av ett projekt kastade nytt ljus över konflikten. Internationella volontärer som levde tillsammans i grupper utmanade uppfattningen att olika grupper av människor inte kan leva tillsammans i fred. Människor som kommer utifrån kan alltså spela en kreativ roll i försoning i efterkrigssituationer allt medan lösningen förblir lokalt initierad och ägd (vilket är helt avgörande: på grund av att detta saknas misslyckas så många toppstyrda försoningsförsök).

Trots detta kände sig vissa människor förrådda och de uttryckte mycket vrede över att de frivilliga NGO-arbetarna arbetade tillsammans med båda sidor i konflikten. Det står klart att försoning och social återuppbyggnad är mycket långsamma processer, och det är mer realistiskt att först se till att normalisera vardagslivet än att försöka försona relationer (s.91, något anpassad).

År 1999 mottog Generalförsamlingen handboken mycket väl och beslöt om en uppföljning som skulle fokusera på fredsbyggande. År 2002 publicerades *Peacebuilding: a Caritas Training Manual*.

Den handboken syftar till att ge människor som arbetar med fredsbyggande flexibla förslag på utbildning och material för att stödja och förbättra deras ansträngningar att fostra fred och försoning. Detta material inkluderar många praktiska idéer och resurser, som till exempel modeller för rollspel, texter för reflektion och fiktiva – men mycket verklighetsnära – exempel på konflikter. Dessutom innehåller handboken moduler för utbildning, moduler avsedda att identifiera och förbättra de färdigheter som krävs för arbete med fredsbyggande och försoning, men på ett sådant sätt att de kan skraddarsys för att passa deltagarnas behov och deras lokala sammanhang.

Källor:

Caritas Internationalis, *Working for Reconciliation: a Caritas Handbook*, Rom, 1999, 128ss.

Caritas Internationalis, *Peacebuilding: a Caritas Training Manual*, Rom, 2002, 256ss.

1.3. Den Helige Ande

Efter sin död ”återvände Jesus till Fadern” men han tryggade sitt stöd för oss och sin närvaro ibland oss genom den Helige Ande, som Jesus kallade ”Hjälparen” (Joh. 15:26ff). Enligt Jesus kommer Anden att leda lärjungarna och att låta dem få kunskap om ”de ting som skall komma”. Det är inte frågan om en billig tröst, utan om en fortsatt gudomlig närvaro, genom vilken de troende kommer att kunna tjäna Gud.

Det finns en särskild ekonomi som hör samman med denna tjänst, enligt vilken den som tjänar berikas genom att ge. Den andliga ekonomin vänder upp och ner på den värdeskala som vi normalt ansluter oss till, och som säger att man skall bara hjälpa andra när man själv får någonting ut av det. Den Helige Ande lär oss den läxa som Anden själv lärt sig direkt från den Heliga Treenigheten, nämligen att det finns kärlek och frihet i Treenigheten. Som en del av denna kärleksfulla Treenighet vet den Helige Ande att kärleken utgjuts utan att fråga efter någon lön, eftersom målet för kärleken uppnås när kärleken utges. Vår kärlek och omsorg följer samma sorts logik. Den som älskar får ta emot en känsla av stor betydelse och glädje.

För att undvika att tolka ett sådant utflöde av kärleken på ett sentimentalt eller romantiskt sätt kan vi påminna oss själva om att kärleken inte börjar som ett mänskligt äventyr, utan i Treenighetens gemenskap och frihet. Som vår Hjälpare kommunicerar Anden till oss att vi älskar, därför att Gud först har älskat oss.

Det finns en djup enhet mellan Jesus och Fadern och Anden. Här hänvisas till Treenigheten som ”en gudomlig gemenskap”. Denna gemenskap är alltså begynnelsen till kyrkan. Den trinitariska gemenskapen är öppen för framtiden och är eskatologisk till sin karaktär. Det innebär att den tillhör framtiden. Vi är inbjudna att ta del av en gemenskap som kommer att finna sin slutliga form i Guds rikets tillkommelse. Denna mystiska gemenskap är närvarande i vår egen tid genom kyrkan, men den har ännu inte nått sin fullhet. Den väntar vi fortfarande på.

Den trinitariska gemenskapen är inte bara öppen i tidens kategori för framtiden. Den är också öppen i rummets kategori för hela mänskligheten. Den ekumeniska visionen om enheten slutar inte när enhet är uppnådd inom en kyrka, eller när två kyrkor går samman och blir en. Att vara ekumenisk innebär att sträva efter enhet inom hela mänskligheten. Termen ”ekumenisk” kommer från det grekiska ordet oikomene (οἰκομνη) som handlar om hela mänskligheten och inte bara de troende. Den ekumeniska visionen gäller därför helande och försoning för mänsklighetens brustenhet, inklusive kyrkans.

När kyrkan är kallad att arbeta med diakoni inbjuds den att hålla hela mänsklighetens helande för ögonen. Att vara kallad till diakonalt arbete innebär det samma. Anden kallar kyrkan att betjäna dem som är i nöd, både materiellt och andligt, och kyrkan besvarar kallelsen genom att bry sig om människor och ta ansvar för vad som händer, särskilt genom att tala för dem som inte själva kan låta sin röst bli hörd i politiken, i samhället eller i det personliga livet. Anden utrustar och kallar kyrkan att vara modig och trofast i sin tjänst. Det är en tjänst som består i att både lyfta av människor deras omedelbara

bördor och att förändra de villkor som orsakat bördorna. Ett exempel på det första fallet skulle kunna vara att ge mat och kläder till de fattiga, och ett exempel på det andra fallet skulle kunna vara att arbeta politiskt för att åstadkomma förändringar och för att bygga ett mer rättvist och inklusivt samhälle.

Ingenting av detta kan uppnås på kort sikt. Diakonalt arbete enligt båda dessa exempel kräver tålamod och uthållighet. Men Hjälparen, den Helige Ande, uppehåller oss och ger oss hopp att en förändring skall komma som blir en slutgiltig seger för alla goda makter. Tills vi når det målet kommer livet på jorden att förefalla tvetydigt. Det är både för det bättre och för det sämre, och vi har inte tillgång till de avgörande redskapen, med vilka vi kan skilja det ena från det andra. Men det vi faktiskt har är ett löfte om total seger och om den Helige Ande som ger oss kraft och hopp och som skall leda oss intill tidens ände. Det vi också har är gemenskapen med alla troende, kyrkan. I alla dess olika former är den en, helig och universell.

"Diakoni är centralt och grundläggande för vad det betyder att vara kyrka. Som en av evangeliets kärnkomponenter är diakoni inte ett val, utan en nödvändig del av lärjungaskapet. Diakoni sträcker sig utåt mot alla människor som är skapade till Guds avbild."

Källa: Ett brev från Lutherska Världsförbundets globala konsultation om diakoni, 7 november 2002, s. 1

2. Ecklesiologi och olika positioner om diakoni inom kyrkorna

I de dokument som vi har analyserat fanns en gemensam syn, nämligen:

att diakoni hör hemma i evangeliets hjärtpunkt och bör därför vara ett centralt begrepp i vår syn på kyrkan,

att diakoni ofta inte har tillskrivits sitt verkliga värde, varken i princip eller inom kyrkorna, och

att diakoni bör hållas samman med kyrkans hela mission och med andra funktioner (liturgi, själavård, utbildning och så vidare).

I våra beaktanden, som vi tar fullt ansvar för, försöker vi göra rättvisa åt dessa synpunkter. Vi tar också upp nya uppfattningar om diakoni som inspirerats av den australiensiske forskaren om Nya testamentet, John N. Collins, som uppfattar diakonen som någon som går emellan, en budbärare som återför in i kyrkan den kunskap och erfarenhet han vunnit genom att arbeta med människor ute i världen. I en fallstudie kan vi läsa hur diakoni i församlingens arbete kan utformas i praktiken och i samarbete med hela kyrkans ämbete och dess andra funktioner.

Kyrkan och diakonia – några reflektioner

Kyrkan är Kristi kropp. Som sådan är kyrkan en del av Kristi liv och historia, hans korsfästelse, död och uppståndelse. Kristi seger är kyrkans framtid. I Kristus har medlemmarna av Kristi kropp, det vill säga kyrkan, liv i all dess fullhet, och även evigt liv.

Som ett Kristi tecken och instrument bär kyrkan vittnesbörd i ord (*martyria*), i bön och i sakramentalt liv (*leitourgia*), och genom att ge uttryck för Guds kärlek i Kristus, vilket nu kallas *diakoni*.

Som Kristi kropp är kyrkan också en del av Kristi tjänst i världen. Kristus kom i världen, inte för att låta tjäna sig, utan för att tjäna och att ge sitt liv till lösen för många. Några framstående teologer har funderat över detta Jesu uttalande, och de har visat att diakoni, eller tjänst (i detta uttalande) omfattar hela Människosönens mission. Jesu tjänst innebär här hans uppdrag under Gud att lägga ner sitt liv som en lösning för många. Detta bestämmer vad Jesu tjänst är till sin natur.

Som Kristi kropp skall kyrkan också vara en tjänare under Gud, precis som Människosonen. Kyrkans mission måste innefatta ansvaret att utsträcka den kärlek som hon har tagit emot till dem som ännu inte blivit inkluderade i den kärlek som vi får uppleva inom kyrkan. Genom sin närvaro i världen representerar kyrkan Kristi fortsatta tjänst och uppenbarelse av Guds kärlek till alla människor i hela världen. I denna totala Kristi tjänst, är kyrkan ett tecken på Guds rike.

En central del av denna totala tjänst är att möta deras behov som har stängt sig ute från Guds kärlek. Kyrkan bekänner sitt ansvar, inte bara för den kyrkliga gemenskapen utan också för det samhälle av vilket kyrkan utgör en del.

Vissa delar av denna uppfattning av diakonens tjänst återfinns i *Hannover-rapporten från den Anglikanska-Lutherska internationella kommissionen* (1996):

"(§56) En specifik och fokuserad form av den uppgift, till vilken alla kristna är kallade, utgörs av tjänsten till nästan. Diakoners tjänst skall fostra och föra fram tjänsten åt andra. Därför skall diakoner inte anses vara övertaliga eller uppfattas som överflödiga. Diakoner skall leda och inspirera den vidare kyrkan i dess tjänst. Här spelar det diakonala ämbetets tolkande uppgift en särskild roll. Diakonala ämbeten har sina egna uppgifter, vilka är deras särskilda ansvarsområde. Som ämbetsbärare i hela kyrkan bör deras tjänst ha en multiplicerande effekt och leda andra att engagera sig i deras särskilda tjänande uppgifter."

Diakonats potential att vara en inspirerande faktor i kyrkans ämbete gäller inte bara i lokala församlingar eller inom särskilda kyrkor. Hannover-rapporten ser denna potential som något som sträcker sig genom alla kyrkor som en "ekumenisk möjlighet" för att citera dess titel:

"(§75) Diakonats erbjuder ett tema för ekumeniskt utforskande som kan resultera i en mer effektiv samordning av kyrkornas ansträngningar att förnya sin mission och sin liturgi, både inom och emellan dessa olika traditioner. Det gäller ett utforskande som driver kyrkorna att på nytt tänka igenom sina antaganden och att nå fram till större klarhet i sina teologiska och funktionella uppfattningar av ämbetena som präst och biskop. Sådan klarhet kan bara hjälpa till att förbättra liturgisk praxis och det sätt på vilket kyrkorna utformar sina intentioner för den dagliga tjänst som alla döpta kristna är kallade till."

Kristi kropp blir synlig i kyrkan i tre olika perspektiv: när hon vittnar om mysteriet i Guds kärlek, när hon tackar Gud i gudstjänsten för den kärlek som manifesteras i Kristus, och när hon ger den kärlek som hon fått uppleva vidare till dem som befinner sig bortom detta nätverk. Dessa tre perspektiv utgör i själva verket olika aspekter av kyrkans mission. Kyrkan är sänd i världen med budskapet att Kristus är Herre, vilket skall uttryckas både i ord och i handling. Kyrkan förkunnar att Kristus dog för oss, och att livets fullhet finns i honom. Att förkunna, fira och göra den kärleken till en verklighet i människors liv är det hela ämbetets tjänst som är givet åt kyrkan.

Gud verkar alltjämt och Guds *agape*, som manifesteras på dessa sätt, är inte någon teoretisk eller endast teologisk verklighet. Tvärtom är det erfarenheten av Jesu Kristi person som här arbetar. Det är i handling som en människa, och i synnerhet en troende människa, korresponderar med Gud, och fungerar som Guds motsvarighet.

Därför finns det alltid en relation mellan predikan och handling, mellan att vi lever i Kristus och att vi lever i historien. Det som är av grundläggande betydelse är att förstå att vi alla är en del av en rörelse som har haft de två begreppen *ora et labora*, *bed och arbete* som sitt motto för flera århundraden. Denna erfarenhet påminner kyrkan om att hon bryter sönder sambandet mellan *ora*, *bed*, och *labora*, *arbete*, på egen risk. *Labora*, arbete, är också fundamentalt i den transformerande vision av verkligheten som har sin grund i det kristna budskapet.

Kristus kom i världen för att alla människor skulle få liv i all dess fullhet, evigt liv (Joh. 10:10). Som människa förkunnade Jesus budskapet om Guds kärlek till alla. Ett sätt på vilket Jesus förkunnade evangeliet var genom att agera ut den kärleken när han botade de sjuka, gav bröd åt de hungriga och återupprättade värdigheten för de socialt utanförstående och marginaliserade. Han vittnade om Guds kärlek genom att tjäna de sjuka och de fattiga i synnerhet. Som Kristi kropp är detta också vad kyrkan bör göra just såsom en kropp.

Vi skulle kunna säga att kyrkans tjänst måste ha en tydlig ecklesiologisk karaktär i sitt utåtriktade arbete till de behövande. Det innebär att kyrkans tjänst måste härstamma från hela kyrkans kropp, så att

tjänsten inte bara är det vigda ledarskapets ansvar, utan hela gemenskapens respons, uttryckt genom det vigda eller utsända ministeriet. Därigenom blir tjänsten en *communio*, en *gemenskap* av vittnesbörd, gudstjänst och kärlek.

Genom vigning eller sändning har kyrkan under de senaste årtiondena gett allt tydligare uttryck för denna sin utåtriktade tjänst genom en särskild form av ordnat liv. Detta kallas för diakonatet, men om diakonatets ansvar och arbete skall vara en ekklesial verklighet, det vill säga något som kommer av kyrkan själv, så måste diakoner ha de församlingars förtroende i vars namn de arbetar. Diakoner måste stå i en dynamisk relation till sina egna församlingar.

Utifrån diakonens sida kräver denna relation en tydlig koppling tillbaka till kyrkan. Diakonen är inte bara någon som är utsänd. Det är också meningen att diakonen skall komma tillbaka. Detta skall vara ett återvändande som är fullt av kunskap, erfarenheter och teologiska insikter från möten och ansträngningar bland människor, och väldigt ofta bland dem som lever i marginalen av det normala kyrkolivet. Diakonen återvänder för att återigen möta kyrkan i liturgin, för att presentera för den deras rop som är i nöd, och för att ta med sig från liturgin budskapet om vidare mission och stöd. Det är meningen att diakonalt arbete skall vara kopplat till altaret och till delandet av bröd och vin. I detta delande finns i sig själv två krav, nämligen både att vara en del av och att dela, det vill säga att bli utsänd.

I Eukaristin, är *koinonia*, *gemenskapen* överskriden, vilket uppenbarar att människor är beroende av varandra, både i det förflutna, i det närvarande och i framtiden. Denna frigörande erfarenhet är själva startpunkten för vår mission att föra ut de goda nyheterna till hela världen. För att visa på denna helhet i det diakonala arbetet finns det ett trängande behov att se till att den utåtriktade verksamheten (som till exempel samhällsansvar) förblir intimt kopplat till hela församlingens liturgi. Dessa är oskiljaktiga när det gäller kyrkans ansvar och roll som sådan.

Fallstudie II: Att arbeta med den nya kyrkoordningen i Svenska Kyrkan (FIN - Församlingsinstruktionen)

Denna fallstudie illustrerar hur diakonias ekklesiologiska dimension kan påverka organisationen av kyrkliga strukturer. Exemplet, som är hämtat från den nya "instruktionen" för Svenska kyrkan, Kyrkoordningen, visar hur ett strukturellt redskap återspeglar en vision som syftar till att uppmuntra församlingar att involvera fler medlemmar i att definiera och praktisera vad det innebär att vara en lokal församling idag. Först ges en kort inledning om det svenska sammanhanget.

Förändringar i Svenska kyrkan

Från och med år 1862, då lokala kommuner inrättades i Sverige, överlämnades skolor och sociala verksamheter som under många år varit kyrkans ansvar, till dessa kommuner. Under många år framåt förblev kyrkan en myndighet (det vill säga kyrkan registrerade äktenskap och begravningar för statens räkning), och kyrkan utvecklade också en predikostruktur med fokus på det andliga livet. Den diakonala rörelsen utvecklade å andra sidan strukturer utanför kyrkan (diakonala institutioner som i huvudsak var inspirerade enligt den tyska modellen). Samtidigt grundlades diakoni också inom församlingarna och har alltid förblivit ett av deras ansvarsområden (det vill säga de första diakonissorna skickades till en församling i Stockholm år 1866).

Under de senaste åren har Svenska kyrkan åter igen stått inför nya stora förändringar, av vilka somliga hör samman med de snabba förändringarna i välfärdssystemet. För det första förändrades Svenska kyrkan år 2000 från att vara en statskyrka till att bli en fri kyrka. Dessa strukturella förändringar innebar också att en ny kyrkoordning måste introduceras.

Varje församling är en enhet i lagens mening och har sina egna rättigheter.

Församlingen drivs av kyrkorådet (vars medlemmar är valda både från de politiska partierna och från kyrkligt baserade grupper). Kyrkoherden är anställd av församlingen och har ansvar för de anställda och för arbetet i församlingen. Ansvaret ligger dock både hos kyrkoherden och hos kyrkorådet. Det finns alltså ett samarbete mellan de politiska och de andliga "makterna".

FÖRSAMLINGSINSTRUKTIONEN: FALLET KISTA

Den nya kyrkoordningen ställer upp utmaningar till församlingarna. De förväntas författa ett dokument som kallas för "församlingsinstruktion" och meningen är att den skall ge vägledning för församlingen själv och också hjälpa domkapitlet att utöva tillsyn. Ett informellt syfte kan vara att uppmana till utvecklingsarbete i församlingen med målsättningen att involvera så många människor som möjligt (anställda, volontärer, politiker, medlemmar och så vidare) i den processen. Eftersom den måste utarbetas inom den lokala församlingen kan församlingsinstruktionen skilja sig avsevärt från en församling till en annan.

Svenska kyrkan är territoriellt organiserad och har 75-85% av befolkningen som medlemmar, även om endast mycket få är aktiva. Utifrån detta perspektiv anses församlingsinstruktionen ibland vara ett instrument för att aktivt involvera fler människor i reflektionsprocessen.

Församlingsinstruktionen måste innehålla fem delar:

Regler för församlingen och dess arbete, vilka beslutas av domkapitlet

Ett pastoralt program om församlingens grundläggande uppgift, det vill säga att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.

Redogörelse för församlingsarbete på teckenspråk (för döva) samt arbete på finska, samiska och andra språk.

Regler för fortbildning för anställda som arbetar med gudstjänst, undervisning, diakoni och mission.

Redovisning av församlingens samverkan med andra församlingar i personalfrågor.

Låt oss nu titta närmare på ett verkligt exempel från församlingen i Kista (en förort till Stockholm). Ungefär 35 000 människor bor i Kista, och ytterligare 25 000 kommer utifrån för att arbeta där. Svenska kyrkan har en minoritetsposition i Kista, vilket är mycket ovanligt.

HUR FÖRSAMLINGEN ARBETADE FÖR ATT FORMULERA SIN FÖRSAMLINGS- INSTRUKTION

När reflektionsprocessen startade i april år 2002 var syftet för Kista församling att involvera så många människor som möjligt i processen, och särskilt församlingens kyrkoråd, gemenskapen med Akallakyrkan, anställda och församlingsbor.

Församlingsinstruktionen skall uppfattas som ett övergripande policydokument för församlingen som klart framställer församlingens grundläggande teologiska attityd. Analysen av det omgivande samhället tillsammans med de grundläggande teologiska insikter som skall uttryckas i det pastorala programmet i gudstjänster, undervisning, diakoni och mission. Det är meningen att församlingsinstruktionen skall lägga grunden för församlingens framtida målrelaterade aktiviteter utan att förlora kopplingen till tidigare policydokument som församlingen redan har arbetat med. Detta skall också återspeglas i församlingens budget.

VILKA PRIORITERINGAR BEHÖVER VI SLÅ FAST?

Prioriteringar måste göras med tanke på den finansiella situationen för en minoritetsförsamling som måste förlita sig på att endast 40 % av invånarna är medlemmar (varje kyrkomedlemsavgift skall täcka fem andra människor i församlingens arbetsområde). De prioriteringar som valdes för Kista församling fokuserade sålunda på barn och ungdomar, på att skapa platser i detta multikulturella och multireligiösa lokalsamhälle som att arbeta med arbetslivsfrågor.

Församlingens huvuduppgift formulerades enligt följande:

Att ta emot Guds ovillkorliga kärlek så att den får konsekvenser för vårt sätt att leva, vår syn på oss själva, våra möten med andra människor och vårt ansvar för hela skapelsen.

Att vittna om Guds kärlek som blir synliggjord i Jesus Kristus och i våra liv.

Att vittna om Guds kärlek så att existerande gränser kan överskridas och samhället uppbyggt. Församlingen vill förhindra att någon grupp marginaliseras och vill erbjuda människor livsrum att vittna om livet och om Gud, på villkor att deras vittnesbörd inte marginaliserar någon annan.

Att vara trogen sin egen tro och kyrkans tradition, men att inte bygga upp barriärer runt Guds mötesplatser med människor. Församlingen fostrar en öppen attityd mot olika livsåskådningar och religioner.

I mötet med det gudomliga och med varandra vill församlingen ge utrymme för ovillkorlig kärlek. Därför skall församlingen karakteriseras av

DELTAGANDE

MÅNGFALD

ÖPPENHET

Detta blir synliggjort genom församlingens

MÖTESPLATSER

VILOPLATSER

VÄXTPLATSER

3. Uppfattningar om samhället

Det är en nästan alldaglig sanning: att vara kyrka har alltid inneburit att vara kyrka i ett sammanhang. Den allmänna kontext som vi lever i är den som kallas den sena modernismen och globaliseringen, vilken vi här kommer att beskriva kortfattat. Därefter kommer vi att särskilt uppmärksamma den europeiska kontexten, eftersom dess inflytande på diakonatet växer alltmer, även på det nationella planet. Eurodiaconia är i sig själv ett uttryck för denna utveckling. Den Europeiska Unionen är naturligtvis särskilt intressant i detta avseende. Därför kommer det mesta av detta kapitel att handla om Europa och om de möjligheter som den europeiska integrationen erbjuder, samt om kyrkornas val och ansvar.

En annan särskilt intressant fråga gäller vilken socioekonomisk modell som kommer att utformas inom den Europeiska Unionen själv, och i de tidigare kommunistiska länderna där en centraliserad ekonomi har ersatts av ett system med marknadsekonomi. I Västeuropa och i de nordiska länderna har välfärdsstaten utvecklats. Men inte minst på grund av globaliseringen står denna typ av samhälle nu under press att anpassa sig till en mer konkurrerande ekonomi. Denna utveckling har stora konsekvenser för socialpolitiken och för välfärdssystemen, och därför behöver den uppmärksammas utifrån ett diakonalt perspektiv.

Slutligen kommer vi att diskutera debatten om det civila samhället, eftersom detta också är en angelägenhet för diakoni och diakonatet.

3.1. Den sena modernismen och globaliseringen

Samhället i västvärlden karakteriseras av moderniseringen. De är alla samhällen i vilka vetenskap och teknologi har ett enormt inflytande och där det finns växande klyftor mellan arbete och andra mänskliga aktiviteter i särskilda sociala segment. I dessa samhällen tenderar människor att uppfatta sig själva mer som autonoma individer som strävar efter att förverkliga sig själva och att befria sig själva från traditionella sociala och religiösa grupper och ideologier.

Denna moderniseringsprocess har bland annat medfört att jordbrukssamhället har ersatts av industrisamhället. Detta har inneburit att relationer mellan människor har flyttats från lokala relationer nära jorden till mer avlägsna, produktionsbaserade relationer där kapitalet har gett möjlighet för ekonomisk tillväxt och förbättrad levnadsstandard. Denna utveckling var nära sammanbunden med uppkomsten av nationalstaterna.

I denna fas av modernismen – som ibland kallas ”senmodernismen” – ser vi en rörelse mot både globala och lokala relationer. Dessa relationer bygger på ökade möjligheter till global kommunikation, vilket ger upphov till behovet av större lokalisering av människors identitet, det vill säga till förmågan att uppfatta lokala händelser i ett globalt perspektiv och vice versa. Globaliseringen och de mycket snabba förändringar som följer på ekonomisk och teknologisk förändring gör att frågan om identitet blir angelägen, både på det individuella och på det kollektiva planet. Trosuppfattningar, värden och livsåskådning har blivit ”isolerade”, det vill säga tagna ut ur sina traditionella sociala omgivningar.

Allt detta har konsekvenser för kyrkornas och religionens ställning, eftersom människor söker efter sin identitet men samtidigt kan ”välja” mellan ett antal olika erbjudanden. Även om de väljer ett ”traditionellt” alternativ är detta ett val som de har gjort och inte en självklarhet. Det finns alltså en tendens att upphöja naturliga och kulturella värden jämsides med ”andliga” värden på bekostnad av institutionella värden. Dessa värden är mer fragmentariska och selektiva. Vägledningen kommer inte från kyrkorna eller ideologierna, utan snarare från platser som bidrar till personlig förnyring och som agerar som en kraftkälla. Det finns en efterfrågan på nya världsbilder som kan förklara meningen med livet, men de gör så på ett annat sätt än i det förflutna.

Detta har dock inte mycket att göra med den minoritet av befolkningen, som lever mitt i samhället, och som har mycket liten tillgång till dagens moderna tjänster. Det gäller i synnerhet människor som bara har en liten utbildning eller ingen utbildning alls, etniska minoriteter eller människor med

funktionshinder, och människor som i regel också är socialt utestängda. De har inte längre något betalt arbete eller så arbetar de i den informella ekonomin med dåliga villkor. Denna process av social utestängning och ny fattigdom kan observeras i alla välfärdsstater även om antalet människor kan variera beroende på socialpolitiken och på arbetsmarknadspolitiken.

Det som sades ovan gäller i synnerhet välfärdsstaterna i västra och norra Europa, men man kan säga att utvecklingen av senmodernismen och globaliseringen påverkar alla samhällen i hela världen och alla länder måste försöka skaffa sig en anknytning till de ekonomiska makthavarna (som till exempel Europeiska Unionen) för att förhindra eller motverka social utestängning.

3.2. Europa

Den europeiska integrationen som en möjlighet

Staterna i Europeiska Unionen åtnjuter för närvarande en av de längsta, om inte *den* längsta period av fred i deras historia. Ändå måste de fortfarande ta itu med växande regionala konflikter, både inom och utanför Europa.

Alltsedan 1945 har folken i Europa i stort, och i synnerhet i de västra, norra och södra delarna, fått leva under fredliga förhållanden. Även krigen, som de i Bosnien och Kosovo, har inte förändrat särskilt mycket i det avseendet. Trots den blodiga början på 1900-talet, och trots dess katastrofala och omvälvande mittperiod, och även under perioden med det Kalla kriget under årtiondena efter Andra världskriget, så fick detta århundrade ändå en fredlig avslutning. Ett halvt århundrade av fred, arbetsmöjligheter för människor och ett växande antal demokratiska samhällen har, även för staterna i Västeuropa, lett till viktiga landvinningar.

Förvisso föddes den moderna tidsåldern, vars förmånstagare vi fortfarande är, av ett av de blodigaste krigen i Europas historia. En av följderna av den Westfaliska freden år 1648, som markerade slutet på det Trettioåriga kriget, var framväxten av den moderna staten som en alltmer effektiv modell för organisationen av samhället, och som ett sätt att avvärja eller neutralisera blodiga religionsstrider och inbördeskrig. Vi måste vara medvetna om just detta arv när vi ser tillbaka på 1900-talet. Ingen av de nationalistiska, socialistiska eller rasistiska ideologier som lurade och korruperade alla aspekter av det europeiska samhället kunde ha haft så stora framgångar om de inte hade lyckats ta kontroll av både staterna och de effektiva ekonomiska organisationerna för att uppnå sina mål.

Några historiska glimtar av EU som ett fredsprojekt

Den bittra och blodiga historien av fiendskap mellan Frankrike och Tyskland är ett exempel. Under en period av mindre än tre fjärdedelar av ett århundrade har dessa två länder fört krig mot varandra tre gånger (kriget mellan Frankrike och Preussen åren 1870-71; Första Världskriget 1914-18; Andra Världskriget 1939-45). Ändå har dessa båda länder, efter det omvälvande krigsslutet år 1945, blivit kärnan i en fredsallians under den andra hälften av 1900-talet och därefter. Denna allians hade minst två centra:

Europarådet i Strasbourg, som även attraherar icke-europeiska medlemmar, och som nu är den Europeiska Unionen är båda projekt och instrument för fred och ett resultat av fred. Ett stort steg fram emot att smida svärden till plogbillar, vilket samtidigt var ett profetiskt steg, togs år 1951 i och med tillkomsten av den Europeiska Kol- och stålunionen. I dess urkundsdokument hänvisade medlemmarna uttryckligen till blodutgjutelsen under Andra världskriget och – som det skulle visa sig – de höll sina löften att förena europeiska industrier för fred och välstånd, vilka snarare hade varit instrument för krig och förödelse.

Kol och stål användes nu för det gemensamma goda snarare än för att ruinera alla!

Även dessförinnan, och väldigt mycket i samma framväxande anda av försoning, kom *Stuttgartdeklarationen om skuld*, år 1945. Även om denna deklaration förblev kontroversiell inom den tyska protestantismen under många år framåt var den dock ett stort steg framåt mot försoning och hjälp utifrån, vilka båda verkligen behövdes för att Tyskland både mentalt och materiellt skulle kunna vägen in i västvärldens Europa. Det var kyrkorna i den ekumeniska rörelsen som hjälpte till att vända denna bekännelse av skuld till en försoningsprocess, tack vare deras gåvor som stödde diakonalt arbete i det nygrundade *Hilfswerk* redan innan Marshallplanen hade dragits igång. Fredsprojektet vann alltmer gehör och visade sig vara en förenande kraft – i materiellt, socialt, legalt och andligt avseende.

Nästa steg efter den Europeiska Kol- och stålunionen kom år 1957, när Frankrike, Västtyskland, Italien, Nederländerna, Belgien och Luxemburg skrev under Romfördraget och gick vidare med den *Europeiska Ekonomiska Gemenskapen, EEC*. Avlägsnandet av tullar och tullavgifter mellan medlemsstaterna och en gemensam jordbrukspolitik blev en del av ett framgångsrikt samarbete. Det var inte förrän år 1992 som den fria rörelsen av varor och tjänster, kapital och personal blev möjlig inom en Europeisk Union som hade växt långt utöver sina ursprungliga sex medlemmar.

År 1965 undertecknades ett fördrag om att sammanföra de styrande organen i de tre ursprungliga europeiska unionerna till ett Råd och en Kommission. Fördragen om den Europeiska Unionen (Maastricht, 1994, Amsterdam, 1999) fortsatte integrationsprocessen. Union utvidgades genom att Sverige, Finland och Österrike blev medlemmar och år 2004 blev också Cypern, Tjeckoslovakien, Estland, Ungern, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovakien och Slovenien medlemmar. Fördragen har lyft den europeiska integrationsprocessen till en ny nivå med många problem vad gäller detaljer som behandlas på ett mer likartat sätt. Den Europeiska Unionen är nu slutligen mer än en "mellanstatlig institution".

I och med Amsterdamfördraget blev det sociala ansvaret i Europa centrum för uppmärksamheten. Förordet hänvisar till Samhällsurkunden om grundläggande sociala rättigheter. Artikel 2 talar om en hög grad av sysselsättning, hållbar utveckling, socialt skydd och jämlikhet mellan könen liksom om konkurrens och konvergens vad gäller ekonomisk prestation, ekonomisk och social sammanhållning och solidaritet mellan medlemsstaterna. Artikel 3 talar om socialt inbegripande.

Socialt inkluderande arbetsmarknadspolitik och den fria marknadens politik är tre centrala element i Lissabonstrategin. Detta utgör ett åtagande att åstadkomma ekonomisk, social och miljömässig förnyelse inom Europeiska Unionen. I Mars år 2000 fastslog Europarådet vid sitt möte i Lissabon en tioårsplan för att "göra EU till världens mest dynamiska och konkurrenskraftiga ekonomi". Enligt denna plan förväntas att en starkare ekonomi skall "driva jobbskapandet vid sidan om socialpolitiken och miljöpolitiken för att garantera en hållbar utveckling och socialt inkluderande.

Inför denna optimistiska vision väcks följande frågor:

Kan en social union skapas i kamp med liberaliseringen av marknaden, med kommersialisering av ursprungligen offentliga områden och konkurrensregler som också påverkar sociala tjänster?

Kan detta uppnås när budgetrestriktioner och ekonomiska procedurer är "fasta regler" medan sociala procedurer och konsultationsmekanismer är "mjuka regler" och mycket ofta styrs av nationella organ?

Det är fortfarande ett faktum att ekonomisk politik och i synnerhet den fria marknadens politik utgör den dominerande delen. Här behöver den sociala sammanhållningen och socialpolitiken förstärkas som en del av triangeln." (Årsredovisning från Eurodiaconia år 2003).

I Europa känner sig människor både innanför och utanför Unionen maktlösa i förhållande till systemet. Att övervinna denna känsla av maktlöshet är en stor utmaning för alla ansträngningar att nå fram till en

europaisk konstitution. Den pågående debatten betonar solidaritet, socialt inkluderande och mänskliga rättigheter. I framtiden kommer kyrkorna och det civila samhället att behöva följa implementeringen av dessa värden i en politik som verkligen respekterar visionen av ett socialt Europa som ger livskvalitet till alla människor som lever där.

Europa behöver kyrkorna

Europas identitet är alltför komplex för enkla budskap. Det finns europeiska traditioner som härstammar från romersk-katolska, anglikanska, protestantiska, ortodoxa, judiska och till och med islamska modeller. Men det finns också en europeisk historia som går utöver bekännelser och nationella gränser. Renässansen, reformationen, industrialiseringen och sekulariseringen är för kyrkorna i Europa inte bara olika perioder i Europas historia, utan också processer som går rakt igenom dess historia som helhet och som väcker utmaningar lika väl som svar. Upplysningstiden, pietismen och de evangeliska väckelserörelserna var europeiska fenomen. Historien om hemmamiSSIONEN (*Inre Mission*) och om diakoni på 1800-talet finns med, både i deras rötter och i deras förgreningar och utgör allt annat än endast nationella fenomen. Det kommer att bli nödvändigt att stärka detta kollektiva kulturella minne så att vi inte upprepar misstagen och katastroferna från det förgångna.

Gentemot denna rörelse mot europeisk förening med dess invävda impulser till försoning behöver vi se på historien som den har utvecklats sedan 1989. Befolkningen i allmänhet och Europarådet i synnerhet har erkänt den roll som kyrkorna spelat i att genomföra en ”fredlig revolution” i Östtyskland. Vid den första Europeiska Ekumeniska Generalförsamlingen i Basel i maj 1989, endast några få månader innan Berlinmuren föll, samlades representanter för de stora kyrkotraditionerna i Europa – romerska katoliker, protestanter och anglikaner – för att uttrycka en vision för kyrkorna i Europa. De publicerade ett kraftigt uppdrag för ett ”europeiskt hem” som skulle fortsätta att visa öppenhet och gästfrihet för människor från Östeuropa och från länderna i Syd.

Dialog, deltagande och ett stärkande av det civila samhället var nyckelord i Basel. Medan Generalförsamlingen i Basel kom till som ett resultat av en försoningsprocess för rättvisa, fred, och skapelsens integritet (justice, peace and the integrity of Creation, JPIC), var huvudtemat för den Andra Ekumeniska Generalförsamlingen i Graz år 1997 för utformandet av ett gemensamt europeiskt hem mer en fokusering på försoning och rättvisa, där söndring enligt sociala, ekonomiska, kulturella och etniska skiljelinjer skulle kunna övervinnas. Detta Europa skulle dock inte få bli en fästning som skulle stå emot den övriga världen. Generalförsamlingen var medveten om hur djupt verkligheten skilde sig från detta ideal och vilket stort ansvarstagande detta skulle innebära för kyrkorna.

Mellan de båda Generalförsamlingarna i Basel och Graz ägde en mycket mindre välpublicerad händelse rum år 1994, vilken resulterade i en deklARATION som fått vittomfattande inflytande, särskilt i Östeuropa. CEC anordnade en konsultation i Bratislava, vid vilken representanter för de ortodoxa, protestantiska och anglikanska traditionerna uttryckte en gemensam vision för diakoni i Europa och tog vissa steg för att förverkliga detta (publicerat i: Theodor Strohm (ed.), *Diakonie in Europa. Ein internationaler und ökumenischer Forschungsaustausch*, Heidelberg 1997, 510-515). BratislavadeklARATIONEN är inte mindre ekumenisk till sitt innehåll än vare sig rapporterna från Basel och Graz när det gäller att föra samman så många kyrkliga traditioner i ett gemensamt sökande efter gemensamma perspektiv och som en beskrivning av en gemensam plattform.

Enligt BratislavadeklARATIONEN utgörs den stora utmaningen för kyrkorna och de diakonala organisationerna i Europa av frågan hur vi kan arbeta för och leva tillsammans med människor i nöd. De som undertecknade BratislavadeklARATIONEN var överens om att diakoni är en fortsättning på gudstjänsten/liturgin i det dagliga livet, som omfattar hela Guds folk. Diakoni handlar aktivt och skapande för att få hela mänskligheten att respektera Guds avbild i varje människa och därmed att understryka människovärdet. Diakonin och kyrkan arbetar för befrielse för de förtryckta och handlar i tron att fattigdom, arbetslöshet och isolering inte är något oundvikligt.

I linje med de utmaningar som beskrivits anger BratislavadeklARATIONEN praktiska sätt att *följa* utvecklingen av mänskliga rättigheter, kampen mot fattigdomen och relationer mellan Europa och länderna i Syd.

En viktig del i detta är samarbete mellan experter och nätverk på lokal, nationell och europeisk nivå. De ekumeniska rörelserna erbjuder en god grund för att underlätta eller att bli medlem av nätverk i det civila samhället, vilket utrustar enskilda med viss makt och ökar deltagandet.

År 2001 nåddes ytterligare en milstolpe i en serie insatser avsedda att nå fram till en gemensam uppfattning för de romersk-katolska, ortodoxa, anglikanska och protestantiska traditionerna i Europa. Händelsen utgjordes av att Rådet för den Europeiska Biskopskonferensen (Council of European Bishops' Conferences, CCEE) och den Europeiska Kyrkokonferensen, KEK, undertecknade *Charta Oecumenica - Guidelines for the Growing Cooperation among the Churches in Europe*. För de kristna traditioner som har bidragit med sin del till söndring, död och elände både i Europas förflutna och närvarande historia var denna sammanslagning av deras resurser i syfte att bygga upp Europa i sig själv en lovande ny början. Charta Oecumenica beskriver inte bara en vision, utan listar flera olika åtaganden.

”På grundval av vår kristna tro arbetar vi för en human och social medvetenhet i Europa, i vilket mänskliga rättigheter och där grundläggande värden som fred, rättvisa, frihet, tolerans, deltagande och solidaritet råder. Vi insisterar också på vördnad för livet, äktenskapets och familjens värde, de fattigas företräde och beredvillighet att förlåta och att i alla ting visa barmhärtighet.

Som kyrkor och internationella gemenskaper måste vi motverka faran av att Europa utvecklas till ett integrerat Väst och ett söndrat Öst. Här inbegriper vi även söndringen mellan Nord och Syd inom Europa. Samtidigt måste vi undvika en centrerings på Europa och höja Europas medvetenhet om sitt ansvar för hela mänskligheten, och särskilt för de fattiga i hela världen.”

Utifrån denna vision följer tre åtaganden från kyrkorna i Europa:

”att söka samstämmighet med varandra om innehållet i och målsättningen för vårt sociala ansvarstagande och att så långt möjligt vara samstämmiga i vår representation av kyrkornas intressen och visioner gentemot de sekulära europeiska institutionerna,

att försvara grundläggande värden gentemot kränkningar av alla slag,

att stå emot varje försök att missbruka religionen och kyrkan för etniska eller nationella avsikter.”

3.3. Välfärdsstaterna och diakoni – några reflektioner

I det följande avsnittet kommer vi att ha stor användning för: Diakonivetenskapliga Institutet, Uppsala: Welfare and Religion in a European Perspective, Uppsala 2003. Denna rapport innehåller en projektbeskrivning av ett forskningsprojekt som behandlar majoritetskyrkornas roll som välfärdsagenter i en förändrad social ekonomi.

Välfärdsstaten organiserades i de flesta västeuropeiska och nordiska länder som ett svar på problemen med fattigdom, rädslan för fattigdom och otrygga levnadsförhållanden i moderna kapitalistiska samhällen. Staten skulle ingripa i marknadsekonomin och stifta lagar angående social trygghet och välfärd. Men välfärdsstaten kunde anta olika former, vilket har att göra statens roll, relationen mellan staten och olika samhällsaktörer (inklusive kyrkorna) samt familjens roll.

Enligt en välkänd typologi (från den danske forskaren G. Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, Cambridge 1990 och senare utgåvor), kan vi skilja mellan:

Den liberala välfärdsstaten, som är typisk för de flesta anglosaxiska länder. Här tar staten ansvar för grundläggande sociala välfärdsfrågor, vilket oftast innebär blygsamma utbetalningar av socialförsäkringar och behovsprövad hjälp. Oberoende aktörer får avsevärd frihet.

Den socialdemokratiska modellen, som är typisk för de nordiska länderna (och delvis också i Nederländerna), och som ger staten det övergripande ansvaret för allmän social välfärd medan frivilliga organisationer erbjuder kompletterande tjänster.

Den korporativa modellen, som återfinns framförallt på den europeiska kontinenten. Även enligt denna modell har staten ansvar för ramverket för den sociala välfärden, medan aktörer av olika slag (inklusive yrkesutövare) spelar en avgörande roll när det gäller att erbjuda sociala välfärdstjänster.

Den konservativa modellen, där staten har en svagare roll i jämförelse med familjens roll. Denna modell kan man finna i södra Europa.

Inom olika kyrkotraditioner (Romersk-katolska, Protestantiska (både Lutherska och Calvinistiska), Anglikanska och Ortodoxa) kan vi finna olika positioner och teologiska uppfattningar när det gäller välfärdsstaten. Detta kan också variera inom en tradition, beroende på dess historia, dess position i kyrkan och så vidare. Denna utveckling innebär helt klart en utmaning för kyrkorna och för diakonia.

- I samhällen som har en välfärdsstat driver inflytandet från globaliseringen, teknologisk och socioekonomisk utveckling (kunskapsekonomi, tjänsteekonomi), kulturella förändringar ("individualisering"), demografisk utveckling (förändringar i kvinnors ställning, slutet på den traditionella brödvinnarrollen, åldrande, migration) fram reformer i välfärdsstaten. Resultatet är ekonomisk och social avreglering, privatisering och så vidare. Nära förbundet med allt detta är problemet med fattigdom, även i mycket rika länder.

- I vissa länder har det knappast funnits någon välfärdsstat fram till nu, särskilt i de tidigare kommunistiska staterna.

- Alla europeiska samhällen står inför stora utmaningar från globala megatrender och marknadernas och kommunikationernas ömsesidiga beroende liksom distributionen av kunskap. De demografiska förändringarna – åldrande samhällen, individualisering och skillnader i livsstil hör samman med de nya (gamla) hoten om utarmning. Siffrorna talar för sig själva - 18 miljoner arbetslösa människor och ungefär 60 miljoner människor (bara inom Europeiska Unionen) som riskerar att hamna i fattigdom.

Kyrkorna och diakonia utmanas att reflektera över sin funktion i samhället och att ta med teologiska och ecklesiologiska hänseenden i beräkningen. Vi menar att kyrkor borde delta i utbudet av välfärd och vara en officiell röst för social rättvisa, vilket betyder att ett bra system för social trygghet och social välfärd bör antingen introduceras eller upprätthållas. Den pågående debatten inom Europeiska Unionen om huruvida Lissabonstrategin bör fortleva överbetonar vikten av konkurrens och marknadskrafter, medan den sociala inbegripandeaspekten har blivit mycket försvagad. En social vision av ett Europa i vilket livskvalitet för alla är en möjlighet är diakonins styrka, både vad gäller politiskt deltagande och praktiskt arbete för försoning, social välfärd och intern trygghet i Europa.

3.4 Det civila samhället

I den pågående debatten om statens förändrade roll och medborgarnas deltagande i europeiska processer (Art. I-46 i förslaget till ny konstitution) blir begreppet "det civila samhället" allt viktigare. Begreppet sätter de sociala organisationer som inte tillhör staten, och vars kärnverksamhet ligger utanför den personliga sfären samt den formella ekonomin i fokus. I internationella sammanhang har detta blivit en standardterm i politiska och akademiska kretsar för att diskutera en vid skala av social utveckling och dess underliggande antagande i ett sammanhang som handlar om ömsesidiga relationer: medborgarnas minskande frivilliga sociala åtaganden i det allmännas intresse (eller åtminstone förskjutningen av åtaganden mot mer individuella attityder) byråkratiseringen och kommersialiseringen av det offentliga livet, tillbakadragandet från politiken och demokratiseringen och upprättandet av egna regelverk utanför politiken.

Vad gäller dessa diskussioner är kyrkorna och diakoni också aktörer i det civila samhället, även om många kyrkor inte betraktar sig själva som ett "civilt samhälle" i den exakta meningen.

Ett annat begrepp som också används i den här sortens diskussioner är "socialt kapital". Även om kyrkan uppfattar sig själv som en särskild sorts aktör i det civila samhället, vilket beror på dess bibliska rötter, är det nyttigt att definiera henne även med hjälp av detta begrepp. Förutom insatserna av diakonala aktiviteter kan detta arbete bli ett utrymme där människor kan lära sig hur man tar ansvar,

där värden och normer kan ges vidare, där människor kan få en känsla av att höra till och att leva ett meningsfullt liv, och där de kan lära sig civila färdigheter och att ta del i samhället. Dessa dimensioner av diakoni bör hållas i minnet när vi utformar och organiserar våra aktiviteter.

Fallstudie III – Äldreomsorg i Slovakien

Kyrkorna är viktiga aktörer i det civila samhället. Diakonalt arbete erbjuder en insats från vilken människor kan lära sig att ta ansvar, där värden och normer kan ges vidare, där människor kan få en känsla av att de hör till och att de får leva ett meningsfullt liv, och där de får lära sig civila färdigheter och kan ta del i samhället. De hjälper till att bygga samhället. Denna sanning gäller särskilt i Slovakien, där kyrkorna tar sitt ansvar för att organisera vård och omsorg för de äldre i ett politiskt sammanhang där detta område av politiken har fått mycket liten prioritet jämfört med den uppmärksamhet som ägnats åt att möta kraven som ställts upp för inträde i EU-gemenskapen.

Situationen för de äldre

Liksom i det övriga Europa kan män och kvinnor i Slovakien alltmer förvänta sig att leva allt längre. Denna demografiska tendens kommer att öka behovet av en vid skala av högkvalificerade tjänster för äldre medborgare. Efter det Internationella Året för Äldre Människor (1999) har Republiken Slovakien utarbetat ett program för skydd åt äldre människor. I post-kommunistiska länder tenderade sjukvården för äldre människor att vara ganska god, medan frågor som gällde mental och andlig hälsa inte fick så mycket mer uppmärksamhet än en formell sidokommentar i statistiken.

Även om Slovakien, med europeiska mått mätt, fortfarande hör till de länder där unga människor utgör majoriteten i samhället, så utgjordes år 2000 18.1% av befolkningen, som uppgick till 5.4 miljoner invånare, av invånare som var över 65 år, och två tredjedelar av dem var kvinnor. I medeltal lever de på en mycket blygsam pension som uppgår till €135. Majoriteten av pensionärer bor i sina egna hem. När de behöver hjälp måste de mycket ofta förlita sig på sina släktingar. Under de senaste åren har tillgång till sjukvård i hemmet ökat med 60 % (men priserna har ökat med 700 %). År 2000 fanns det över 25 000 gamla människor som fick sjukvård, och av dem bodde ungefär 16 000 på ålderdomshem. Nästan 9000 män och kvinnor var anställda för att vårda äldre människor. Samtidigt fick mer än 8000 ansökningar avslag. Jämfört med år 1989 har antalet ansökningar stigit med 200 procent. Fler platser behövs i en takt som de inte tillhandahållas.

Lagstiftningen från 1998, *Social Health Act No. 195 (1998)* från den slovakiska regeringen fastställer ramverket för socialt arbete och sjukvård. Detta är en av de pelare i samhället som garanterar att äldre människor får vad de behöver. Bestämmelserna i lagstiftningen specificerar sätten och formerna och även villkoren för och innehållet i hur värden skall säkerställas. Ändå faller vissa tjänster inte under bestämmelserna i denna lagstiftning. Experter på socialt arbete bedömer regleringarna i lagstiftningen som otillräckliga för att möta sociala och personliga behov som har uppkommit på grund av sociala förändringar som ägt rum under de senaste åren.

Ansvar för alla lagligt reglerade tjänster för äldre medborgare håller just på att flyttas över från staten till de lokala kommunerna. Finansieringen av kostnader för sådana tjänster täcks av statsbudgeten, finansiella bidrag från klienterna själva samt från andra allmänna (regionala och lokala)

bidrag.

För närvarande drivs 80 % av alla institutioner av officiella organ. Totalt finns det ungefär 250 privata (icke-statliga) organisationer inom området vård och social välfärd som har ansvar för 11 500 klienter (av vilka 3000 har allvarliga funktionshinder och är gamla människor som bor på sjukhem).

Kvalifikationer för anställda och kvaliteten på tjänsterna

Det finns ingen tillförlitlig information i Slovakien om de yrkesmässiga kvalifikationer som personalen i äldreomsorgen måste ha. För närvarande finns det inga listor på den standard och de aktiviteter som krävs. Några av de anställda är legitimerade sjuksköterskor. Andra – den övervägande största delen – har utbildats på kurser som ger "kvalificering för sjukvård" som organiseras av Röda Korset i samarbete med det nationella arbetsmarknadsinstitutet. Många av dem som arbetar i vården har vare sig någon utbildning som sjuksköterskor eller någon kunskap om äldreomsorg. Som vi har uppfattat saken är det endast en mycket liten del av personalen på ålderdomshemmen som för närvarande kan ge adekvat vård när det gäller de äldres hälsa och deras sociala behov.

Att trygga en kvalitetsstandard

Lagstiftningen om social hälsa täcker även det ämne som handlar om regler för att garantera standard och kvalitet i socialtjänsten. Än så länge drar lagstiftningen endast upp riktlinjerna för ett ramverk för sådana standardkrav. Regeringen och några ideella organisationer samarbetar i ett försök att utveckla ytterligare standardkrav som ett sätt att trygga kvaliteten. För att göra detta behöver de en samstämmighet om en profil som kan gälla för alla yrkesverksamma som arbetar på heltid med äldre människor. Och det slovakiska samhället behöver också ändra sin uppfattning om äldre människor.

Kyrkornas respons

Mitt i denna svåra situation försöker många sociala tjänsteorganisationer från kyrkorna att dra igång olika initiativ för att tackla problemen inom äldreomsorgen. Tabita driver ett antal hem men är också aktiv i att främja kvalificerad utbildning för studenter som förbereder sig på att arbeta med de äldre. I september år 2004 startade de en ny skola, där man för samman ett nätverk av institutioner som förpliktigt sig till detta arbete och som är villiga att samarbeta för att kunna erbjuda en högre kvalitet av tjänster för äldre människor.

Det slutgiltiga målet är dock bredare än så. De vill inte bara ha en god skola som kan utbilda den ansvariga personalen i äldreomsorgen i framtiden. Med hjälp av denna skola, och genom att skapa ett "Kvalitetsinstitut" som hör samman därmed kommer de definitivt att kunna påverka politiken för äldreomsorgen i Slovakien allt starkare – och därmed att visa på de sociala institutionernas breda roll i det civila samhället.

Fallstudie IV – Den österrikiska diakonin som medarrangör av EAPN

Den Evangeliska Kyrkan in Österrike är en minoritetskyrka. Ungefär 90 % av befolkningen är romerska katoliker och 4 % bekänner sig som medlemmar av den Evangeliska kyrkan. Den Evangeliska kyrkan visar ett oproportionerligt stort engagemang för diakoni. Den romersk-katolska

organisationen, Caritas Österrike, har 8000 medarbetare och den protestantiska organisationen Diakonia har 4000. Arbetet hos dessa diakonala organisationer inkluderar arbete med hemlösa, flyktingar, missbrukare, ungdomar med svåra förhållanden och funktionshindrade människor.

Organisationen Diakonia är en av grundarna av den Österrikiska Fattigdomskonferensen, ett nätverk för 25 organisationer som arbetar socialt. Den första konferensen om fattigdom som gällde hela Österrike ägde rum år 2001. Denna konferens samlade ett brett spektrum av aktörer från det civila samhället – ideella stiftelser, paraplyorganisationer för sociala initiativ, kyrkor och fackföreningar, utbildnings- och forskningsinstitut samt språkrörsgupper för ensamstående föräldrar och arbetslösa som riskerar att hamna i fattigdom.

Allt sedan dess har de agerat under namnet Fattigdomskonferensen för att analysera de omfattande men nertystade problem som fattigdom och social utestängning i Österrike innebär, och för att förbättra de människors liv som påverkas av detta. Regionala nätverk och plattformar har upprättats i ett flertal delstater. En landsomfattande Österrikisk Vecka mot Fattigdom och Utestängning har redan ägt rum fyra gånger.

Diakonia och kyrkan finansierar detta samordningsarbete för Fattigdomskonferensen och deltar i gemensamma aktiviteter. Fattigdomskonferensen uppfattar sig själv som en lobby för dem som inte har någon lobby och dess policy innebär att man står upp för vissa angelägenheter. Med detta civila sociala initiativ tillhandahåller kyrkan inte bara en etisk orientering, utan ingriper också för missgynnade människors skull.

Under de åtta år som förflutit sedan det grundades har Fattigdomskonferensen arbetat med begrepp som gäller skydd för människors försörjning, reformförslag för socialbidrag och med kampanjer för bättre sjukvård för de fattiga. Dessutom har man analyserat effekterna av regeringens budget för de lägsta inkomstgrupperna och riktat särskild uppmärksamhet på negativ socialpolitisk utveckling genom offentliga kampanjer. En huvudfokus de senaste åren har varit att följa den Nationella handlingsplanen mot fattigdom, som är ett initiativ som gäller hela Europa.

För att sätta in detta omfattande arbete i rätt perspektiv har två konferenser behandlat frågor som gäller fördelningen av möjligheter samt data om förmögenhet nästan inte existerar.

Från:

Martin Schenk, Poverty and Social Exclusion in Austria, i: Herman Noordegraaf and Rainer Volz (eds.), Churches and Diaconal Institutions in Europe Against Poverty: Social Exclusion and Social Actions, Bochum: SWI Press 2004

Kontakt detaljer:

Martin Schenk, Evangelische Akademie Wien, m.schenk@esz.org
Die Armutskonferenz: www.armutskonferenz.at
Diakonie Österreich: <http://diakonie.at>

4. Diakonias Aktörer

I detta kapitel skall vi behandla frågan om vem som faktiskt utför det diakonala arbetet (diakonias aktörer). Detta är naturligtvis nära sammanbundet med kyrkosynen (ecklesiologin): kyrkans uppgift och de troendes ansvar, människor som har ett diakonalt ämbete och deras relationer till kyrkans övriga ansvarsområden samt andra ämbetsinnehavare. Vi vill behandla denna punkt mer utförligt och därför ägnar vi ett eget kapitel åt den. Först ger vi en översikt baserad på analysen av rapporterna. Därefter tar vi upp några ämnen till diskussion om diakonias ställning i relation till kyrkans ämbete som helhet och till utvecklingen av till exempel ökad professionalism i synnerhet. Vidare frågar vi hur diakoni bör förhålla sig till den utveckling som gäller statens förändrade roll och till andra förändringar som diskuterats i kapitel 3. Därefter ger vi några exempel och slutligen presenterar vi en fallstudie som illustrerar hur diakonalt arbete kan utföras i nära samarbete med både yrkesfolk och volontärer inom en kyrka som arbetar i en ny politisk situation.

Diakonias aktörer – några kommentarer

I de rapporter som skickades in (se appendix 2) fann vi många olika diakonala aktörer, vilka varierade med olika bekännelsetraditioner och med de specifika förhållanden inom vilka arbetet utformades. Vissa rapporter säger att diakoni är varje kristens uppgift. Det är så att säga ett ämbete för alla troende. Ibland är diakoni förbunden med en lokal kyrka eller församling. Enligt denna syn är diakoni den lokala kyrkogemenskapens uppgift. Det kan finnas människor som har fått ett särskilt mandat att utföra diakonala tjänster, men det är den lokala församlingen som bär ansvaret. En annan möjlighet är att diakonalt arbete utförs av ordensgemenskaper, antingen inom deras egna kommuniteter eller genom en diakonal kommunitet under deras tillsyn. Vi kan också se att det finns diakonala institutioner som för det mesta fungerar i storstäder, regioner eller på den nationella nivån, eller att det finns individer som utför diakonalt arbete i icke-diakonala institutioner. Rapporterna visar att diakonen är en viktig person i hela detta område av diakonala aktiviteter.

Vidare kan diakonias aktörer vara antingen yrkesfolk eller volontärer. Vi kan också skilja mellan vigda diakoner och lekfolk. Både yrkesfolkets och volontärernas arbete utgör i alla länder ett viktigt bidrag till det civila samhället.

I flera länder är många föreningar, organisationer och institutioner verksamma inom området social välfärd och omsorg. De flesta av dessa har sitt ursprung på 1800-talet, när kyrkan själv inte var involverad i denna typ av arbete och aktiva kristna tvingades ta initiativ utanför kyrkan. Dessa organisationer kan fortfarande ha en oberoende ställning och vara inspirerade av den kristna tron, de kan vara mer förbundna med kyrkorna (men stå utanför den lokala församlingsstrukturen) eller också kan de ha blivit integrerade som en del av kyrkan. En annan möjlighet är att de har blivit starkt sekulariserade och har blivit en professionell organisation som primärt finansieras av staten och som numera i stort inte har någon relation till vare sig kyrkan eller den kristna tron. En viktig fråga gäller det diakonala arbetets identitet med hänsyn till statlig lagstiftning, men numera också mer och mer med hänsyn till marknaden. Detta väcker frågor om ledarskapets nödvändighet och inflytande och om ”avkastningskriterier” för arbetet, om attityder och om hela sättet att tänka på omsorg och andra typer av diakonal aktivitet. En fråga som kräver särskild uppmärksamhet gäller vilken påverkan avregleringen inom Europeiska Unionen kommer att medföra: Kommer detta att fortsätta att påverka marknaden och vilka konsekvenser kommer det att ha för de diakonala institutionernas sätt och möjlighet att fungera?

Beträffande diakoni inom kyrkorna ser vi att många volontärer är engagerade i arbetet. De flesta av dem gör inte detta som diakoner. Vi menar att denna typ av arbete kan sammanföras med visionen av den lokala kyrkan som en ”diakonal gemenskap”: diakoni är i princip hela kyrkans ansvar och uppgift och inte bara specialisternas. Detta betyder också att om människor utför diakonalt arbete för gemenskapens räkning – vare sig det är betalt eller obetalt – så borde hela kyrkan känna sig ansvarig för deras arbete och hon borde uttrycka ansvaret för deras arbete i sin kommunikation, genom att stödja det och skapa utrymme för det i sina styrande organ, i liturgin och i ledningen för kyrkans arbete. Detta borde också vara fallet i de lokala församlingarna. Det är slående att så många av de inkomna

rapporterna talar om diakoni som ”bortglömd”. Både enskilda och grupper utför sitt arbete i en sorts ”diakonal diaspora”!

Beträffande diakonen själv har vi observerat olika kyrkors traditioner:

Diakoner har primärt liturgiska funktioner och betraktas som om de är i en övergångsperiod, på väg mot andra kyrkliga ämbeten.

Diakoner arbetar inom det socialt arbetsområdet inom kyrkan och är engagerade i undervisning, samhällsuppbyggnad, själavård och så vidare.

Diakoner är utsända av kyrkan till institutioner för vård och omsorg och/eller social välfärd utanför kyrkan.

Diakoner som är volontärer och har sin egen diakonala institution inom kyrkan och är representerade i kyrkans styrande organ (se till exempel Nederländernas reformerade kyrka, nedan).

Om det är sant att diakoni tillhör kyrkans väsen som en del av ”den tjänande kyrkan” – och vi menar att det är så – så borde diakonens ämbete vara ett fullvärdigt ämbete inom kyrkan med dess egen färg och karaktär, tack vare den nära förbindelsen mellan liturgin och den sociala tjänsten. Det borde då vara mer än en station på vägen för dem som är på väg till någon annan position i kyrkan. Visionen att diakoni tillhör kyrkans hjärtpunkt bör också bli synlig i kyrkans strukturer och i kyrkligt beslutsfattande om dess policy. Av denna anledning menar vi att det är nödvändigt att fortsätta med ytterligare forskning om diakonens ställning och också om vinningen i relation till lekfolkets status.

Även om det redan är väl känt skulle vi vilja rikta uppmärksamheten på det faktum att mycket diakonalt arbete utförs av kvinnor, och särskilt på det praktiska planet, medan arbetet i de styrande organen oftast utförs av män. Av denna anledning bör både diakonala institutioner och kyrkans styrande organ föra upp denna situation på sin agenda – och försöka att ändra på saken.

Church of Scotland

Deacons of the Gospel. A Vision for Today: A Ministry for Tomorrow (Church of Scotland) (2001)

”2.3.1. Modellen för diakonal tjänst är Jesus Kristus, den som tjänar. Tjänandet är nyckeln till att förstå ”kallelsen” till diakonal tjänst. Tjänandets ämbete är en kallelse och bemyndigande från Gud som gör människor skickade att uppleva Guds nåderika makt och kärlek. Det är grundat på en förståelse av Gud, vars kärlek och omsorg gäller alla människor. Det är en kallelse till att leva i relation med Gud, Guds Ord och Guds värld, att acceptera, stödja, trösta, utrusta och uppmuntra andra att använda sina egna gåvor för att förverkliga sin potential i tjänst och i liv.

2.3.2. I kyrkan samlas Guds folk som en gemenskap för att fira gudstjänst och de blir sända ut i världen för att tjäna. Gud kallar oss till gudstjänst och till att fostras och få näring. Gud sänder oss ut för att fostra och ge näring till andra. Det är en konstant rörelse av samlande och utspridande. Sändningen, eller kyrkans diakonala natur uttrycker liv och ändamål. Diakonats ämbete omfattar två aspekter av kyrkan – Guds folk samlade som en gemenskap och kyrkan som handlar i världen som Kristi tjänare.

2.3.3. Inom kyrkans liv och gudstjänstfirande innebär den särskilda rollen för diakonal tjänst att se världens behov och att uppmana kyrkan att besvara dessa. I praktiken har detta inneburit att diakoner har varit engagerade i själavård, social tjänst, evangeliation och mission, varhelst deras särskilda gåvor och tjänst kan användas för att uppmuntra och utrusta hela Guds folk.

(...)

2.4. Diakoners yrkesmässiga profil

2.4.1. Inledning

2.4.1.1. Diakoner är kallade att tjäna Kristus genom kyrkans gudstjänst och vittnesbörd. I Church of Scotland utövar diakoner i regel ämbetet i ett arbetslag och de flesta är för närvarande anställda i en församling. Det finns dock undantag till detta, och några diakoner arbetar som kaplaner inom industrin eller på sjukhus, inom försvaret eller i andra former av tjänst som kyrkan godkänner.

2.4.2. Samarbete som tillvägagångssätt

2.4.2.1 Diakoner arbetar i arbetslag vid sidan av andra ämbetsbärare och tillsammans med medlemmar i den lokala församlingen eller kyrkliga grupper eller med grupper i samhället. Arbeta i team är inte något som diakonatet kan välja som en möjlighet, utan det är den centrala förmåga som är avgörande för diakonatets särskilda ämbete. Denna förmåga att samarbeta omfattar så skilda kvaliteter som att planera, organisera, ge stöd och uppmuntran samt att utrusta och motivera och att praktisera tvärsöver alla åldersgrupper.

2.4.3. Pastoral kunnande

2.4.3.1. Diakonater är ett kyrkans ämbete som omfattar ett vitt spann av pastoralt kunnande och ansvar, inte bara inom de troendes gemenskap utan också för andra människor utanför kyrkan, från alla olika livssituationer. Omsorgen om de äldre och i det pastoral arbetet med sörjande arbetar diakoner ofta vid sidan om dem som är vigda till Ordets och sakramentens ämbete. Diakoner är också anställda för att uppmuntra andra att fullgöra dessa pastoral uppgifter och diakonens roll blir något av en instruktör och någon som gör det möjligt för andra genom att dela med sig av sitt kunnande och genom att utrusta andra människor för tjänst i pastoral uppgifter.

2.4.4. Den ekumeniska dimensionen

2.4.4.1. Som en integrerad del av Church of Scotlands tradition och ämbetspraxis har diakonatets ämbete en ekumenisk och internationell dimension. Liksom av deras kollegor i Ordets och sakramentens ämbete krävs av diakoner att de har ett brett perspektiv och att de försöker engagera sig tillsammans med dem som hör till andra kyrkor och traditioner. Ekumenisk medvetenhet och engagemang är en viktig aspekt av diakonatet.

2.4.5 Färdigheter att leda gudstjänster

2.4.5.1. Det finns en allmän förväntan att diakoner har förmåga att leda gudstjänster och bön i många olika sammanhang, som till exempel på sjukhem, på vårdavdelningar på sjukhus, i hemmen, vid samlingar i skolor och i andra tjänster. Predikan är också en aktivitet i vilken många diakoner är aktivt engagerade även om endast mycket få diakoner skulle uppfatta predikan som en av deras kärnverksamheter.

2.4.6. Kristen undervisning

2.4.6.1. Det händer ofta att diakoner är engagerade i att erbjuda kristen undervisning för olika grupper inom kyrkan och skolan. Det är nödvändigt att diakoner har en förståelse för undervisningens principer i relation till den kristna tron.

2.4.7. Social och kulturell medvetenhet

2.4.7.1. Många diakoner är engagerade i arbete i lokalsamhället och detta kräver en medvetenhet om det sociala sammanhang i vilken just den församlingen arbetar och om den rådande kulturen i vilken kyrkan existerar. Mötesplatsen mellan kyrkan och världen är ofta diakonens dagliga uppgift och det kan innebära samarbete med socialarbetare och samhällsarbetare, distriktssköterskor och barnhälsovårdens personal, de ansvariga för samhällets utbildning, långivareorganisationer, ungdomar och pensionärsgrupper utanför den lokala församlingen.

2.4.9. Slutledning

2.4.9.1. Som en del av kyrkans ämbete har diakonen en historisk roll att fullfölja. Diakonen bibringar ämbetets praktiska tjänst en mängd olika färdigheter och intressen som kompletterar Ordets och sakramentens ämbete. Fokus för diakonens ämbete är tjänst och, genom denna tjänst, att uppmuntra kyrkan att fullfölja sin kallelse att tjäna. Som sådant bidrar diakonens ämbete till att Jesu Kristi egen tjänst alltjämt fortsätter i världen.”

Källa: Deacons of the Gospel. A Vision for Today: A Ministry for Tomorrow (Church of Scotland)

Verband Evangelischer Diakonen- und Diakoninnengemeinschaften in Deutschland e.V (VEDD) – Föreningen för protestantiska diakonala gemenskaper i Tyskland

Diakonia

Diakoni är grundad i kyrkans mission och utgör ett av dess centrala karakteristiska kriterier. Den hjälpsamma kärlekens ämbete är oskiljaktigt förenad med Ordets ämbete. Kyrkan kan inte ge upp den ena och föredra den andra. Det är därför som kyrkan, alltifrån första början, har uppfattat kärlekens tjänst som ett fortgående sätt att tjäna Gud och även som ett sätt att tillbedja Gud i vardagslivet.

Diakonatet

Den Evangeliska (Protestantiska) kyrkan uppfyller sitt mandat att bära vittnesbörd på ett ansvarsfullt och ordnat sätt genom diakonatet.

Den kallar kvinnor och män med olika kvalifikationer som har genomgått vidare utbildning i studier i diakoni och teologi och ger dem uppdraget.

Tillsammans med andra besvarar de sin diakonala kallelse genom undervisning, omsorg och terapi, sociala och bildande aktiviteter och ledningsarbete och administration, för att inte tala om förkunnelse, själavård och andlig rådgivning. Vi kallar sådana kvinnor och män medarbetare i diakonatet.

Diakonatets tjänst utförs också genom att ge stöd till människor i att hävda deras intressen eller genom att tala för dem som inte själva kan stå upp för sina angelägenheter (advocacy).

Diakonatet är utformat för att lyfta fram sambandet mellan gudstjänsten och tjänsten i världen. Diakoniarbetare är medvetna om att deras arbete är en del av församlingens/kyrkans mission och grundat på evangeliet.

Diakonatet levs ut i den lokala församlingen, i regionala sammanhang och vid diakonainstitutioner.

Arbetsbeskrivning

Termen "diakon" beskriver en yrkesmässig profil. Diakoner arbetar i diakonatets sammanhang i den Evangeliska kyrkan och dess agenturer för socialt arbete (Diakonische Werke) och de uppfattar sin tjänst som något som kompletterar predikotjänsten och förberedelsen av kandidater för dop och konfirmation.

Utbildningen som diakon relateras därför alltid till kyrkans diakonala aktiviteter.

Tjänsten

Som en gemenskap av dem som tror på Jesus Kristus och är hängiva honom uppfattar kyrkan sin mission som att vidarebefordra budskapet om försoning till andra på olika sätt. För att garantera att uppdraget utförs på ett fortgående och effektivt sätt finns det olika "kompletterande" tjänster: predikanter, diakoner och katekister.

Ingen tjänst uppfyller i sig själv hela uppdraget, utan var och en bidrar på sitt eget särskilda sätt till att utföra försoningens tjänst mellan Gud och mänskligheten.

I dessa olika tjänster/uppdrag finns det människor som arbetar med olika yrkesmässiga profiler och uppgifter. De kompletterar också varandra genom analogi med de "kompletterande ämbetena".

Liksom andra kyrkliga ämbeten är diakonatet självständigt och inte någon sorts härledning utifrån predikoämbetet.

Gemenskaper

Diakonala gemenskaper delar ansvaret för kyrkans diakoni. De stödjer medlemmarna i deras tjänst och i denna mening utgör de själva en form av diakoni. Därför uppfattar de diakonala gemenskaperna sig själva som en kristalliseringsspunkt inom diakonatet och som en källa till inspiration för diakonal spiritualitet.

Diakon

Kyrkan tillsätter och viger medarbetare som har fått utbildning till diakoner som en del av diakonatet.

Diakonissor

Kallelse till och accepterandet in i en gemenskap av tro, liv och tjänst i ett systraskap utgör grunden för en diakonissas liv, vilket är en form av kyrkans liv.

Källa: Diakonat – wie wir ihn verstehen (VEDD) (Verband Evangelischer Diakonen- und Diakoninnengemeinschaften in Deutschland e.V.)

Fallstudie V – Diakoniet och diakonen i Nederländernas Reformerade Kyrka

Inom Nederländernas Reformerade kyrka har diakonen en mycket specifik position, som vi endast finner i några få kyrkor utanför Nederländerna. Diakonen är en volontär, en ämbetsbärare och en medlem av kyrkans styrande organ på det lokala, regionala och nationella planet. Detta härstammar från kyrkans specifikt kalvinistiska bakgrund.

Sedan 1 maj 2004 har Nederländernas Reformerade kyrka och den mindre Reformerta kyrkan i Nederländerna och den Lutherska kyrkan i Nederländerna gått samman i den Protestantiska kyrkan i Nederländerna. Den har sitt ursprung vid tiden för reformationen på 1500-talet och blev då en sorts statskyrka, det vill säga den hade en privilegierad position (vilket inte betydde att andra kyrkor aktivt förföljdes). Denna ställning ändrades vid slutet av 1700-talet när, tankar från den Franska Revolutionen infördes under den franska ockupationen, vilket ledde till ett åtskiljande av staten och kyrkan och till att andra kyrkor (Romersk-katolska kyrkan, Mennoniterna och andra kyrkor, och även judarna) fick samma rättigheter som Nederländernas Reformerade kyrka.

Den Reformerta kyrkan i Nederländerna har alltid varit en kalvinistisk sorts kyrka, även om den har många grupper, (alltifrån den mycket ortodoxa till de liberala). Inflytandet från Calvin kan ses i kyrkoordningen: Calvin skilde mellan ministeriets ämbeten (som skulle förkunna Guds ord) de äldste (som hade hand om själavården) lektorerna (som arbetar med undervisning) och diakonerna. Calvin grundade diakonens ämbete på Apg. 6:1-6, 1 Tim. 3 och Rom. 12:8. Särskilt Calvins exeges av Apg. 6, har ifrågasatts: var det sju manliga diakoner? Enligt hans mening var det diakonernas uppgift att ta hand om de fattiga, de sjuka och så vidare samt att leda administrationen av pengar och gods som var avsett för de fattiga. Diakonens ämbete kunde fullgöras av lekmän som var (obetalda) volontärer.

Calvins uppfattningar innebar att han bröt med den Romersk-katolska traditionen enligt vilken diakonen var prästens assistent och endast hade liturgiska funktioner. Det betydde inte att Calvin inte såg ett samband mellan diakonen och gudstjänsten och liturgin. Han såg uttryckligen en länk mellan diakonen och eukaristin. Alltså skulle diakonen assistera pastorn i nattvardsfirandet och de pengar som samlades in under nattvardsgudstjänsten skulle användas för människor som hade behov.

En annan viktig punkt var att Calvin bröt med den hierarkiska ordningen i kyrkan: alla ämbeten – i Nederländerna: pastorer, äldste och diakoner – stod i princip på samma nivå och var skyldiga att delta i kyrkans styrelse. Inget ämbete skulle råda över ett annat! Detta var endast teori, eftersom diakonens ämbete i praktiken, ända fram tills nu, ofta har uppfattats som ett ämbete med lägre status än pastorernas och de äldstes ämbeten. Det hade delvis att göra med det faktum att, fram till revisionen av Kyrkoordningen år 1951, deltog inte alla diakoner i lokala församlingar i kyrkans styrelse och de deltog inte heller i kyrkans styrande organ på regionalplanet och på den nationella nivån (synoden).

Förutom den lokala kyrkostyrelsen fanns det (och finns fortfarande) ett separat diakonkollegium som har ansvar för arbete bland de fattiga. Detta kollegium hade sin egen juridiska ställning och var inkorporerat, så att pengar, gods, hus och fastigheter som kollegiet hade förvärvat under en lång tid, inte kunde användas för andra ändamål. Denna inkorporation existerade fram till nu, även om det har förekommit diskussioner om detta, eftersom de lokala kyrkorna ibland inte längre förmår betala sina ämbetshavare medan det samtidigt finns ett rikt diakonkollegium! Men begreppet är tydligt och är i sig själv ganska okontroversiellt: pengar avsedda för de fattiga tillhör dem (i en djupare

teologisk mening kan vi säga: det är pengar från de fattiga!).

År 1854 introducerades den första fattiglagen. Den fastställde att det var först och främst kyrkans uppgift att avhjälpa fattigdom. De skulle ta hand om sina fattiga medlemmar. Diakonaten blev en institution som gav allmosor till de fattiga. Detta var avhjälpan av fattigdom i en av ordets ofördelaktiga betydelser: Det handlade om en subjekt-objekt relation, i vilken de som gav assistans avgjorde villkoren enligt vilka hjälp kunde bli given. Hjälpen var också kombinerad med inspektioner och med begränsningar beroende på hur den behövande uppförde sig och om de deltog i kyrkans gudstjänster. Detta var inte någon särskilt lysande period för kyrkans diakonat. Många fattiga människor och arbetare upplevde det som en förödmjukelse. I och med att systemet med socialtjänsten utvecklades blev den här typen av arbete för diakonerna mindre relevant, även om fattiglagen i princip officiellt behölls fram till 1965.

Både inom och utanför kyrkorna fanns en brinnande önskan om reform. Och därmed kunde vi se att diakonaten utförde mer frivilligt arbete inom vården av sjuka, funktionshindrade och äldre, förbisedda ungdomar och så vidare. Efter Andra världskriget blev diakonaten engagerat i att bygga upp alla sorters välfärdsinstitutioner. På 1960- och 1970-talen föll dessa institutioner bort från kyrkorna på grund av det ökade inflytandet av yrkesfolk, det faktum att regeringen finansierade mer och mer av detta arbete och på grund av att människors engagemang i kyrkan blev allt mindre. Denna typ av frivilligt arbete erkändes i den nya Kyrkoordningen höja medvetandet om samhällets behov, och om deras orsaker, är också en av diakonaternas uppgifter.

Idag kan vi skilja mellan olika typer av diakonkollegier, alltifrån passiva till aktiva sådana. De passiva förvaltar sina tillgångar och samlar in pengar på söndagarna som de donerar till goda ändamål. De som är mer aktiva arbetar till exempel med flyktingar, människor med funktionshinder, gamla och dem som drabbats av den "nya fattigdomen". I nästa alla lokala församlingar uppmärksammar man det som kallas den "världsvida diakonin", det vill säga internationell hjälp och assistans till diakonalt arbete bortom våra nationella gränser.

Fallstudie VI – Diakonaten i den Waldensiska Kyrkan

Bilden av Kristus/diakonen

När han talade med lärjungarna sade Jesus *"Jag är ibland er som en som tjänar"* (Luk. 22:27). När vi ser honom själv som diakon konstituerar denna identitet en grundläggande del av hans tjänst. Därför är det vi kallar diakoni inte en konsekvens utan en del av evangeliet, det är själva översättningen av ordet till handling. Ändå genomgick den bild av Kristus som diakonen som karakteriserade de allra första århundradena av kristendomen en gradvis förändring under historiens gång. Evangeliets Kristus/diakon och den gode herden i *Didaké* försvann och ersattes av bilden av Herren, den triumferande segaren. Diakoni blev bara en av många uppgifter i en kyrka som var mer engagerad i administrationen av dess jordiska förmögenhet än i att tjäna de behövande.

Återupptäckten av de fattigas värde för Kristus, och av tjänaren/diakonen berodde på heretiska rörelser vid början av det andra årtusendet och senare på reformationen. En inkvisitor av de medeltida Waldenserna sade att *"nakna följer de en naken Kristus"*. Men även återupptäckten av detta värde i evangeliet förblir en gradvis och långsam process. Vid tiden för den industriella revolutionen som vände upp och ner på flera aspekter av den sociala balansen var det *Väckelserörelserna (Erweckung – Réveil - Risveglio)*

som banade väg för dagens diakoni i hela det protestantiska Europa.

Historien om diakoni i Italien är förvisso unik: först är den en frukt av ghetton och en reaktion mot misshandel och missbruk, och senare blev den ett kraftigt instrument för evangelisation under den andra hälften av 1800-talet. Men det var inte förrän efter Andra världskriget som den utvecklades fullt ut och reviderade sin egen plats i teologin, vilket öppnade horisonten för tjänst åt de behövande i alla olika förhållanden och till att kunna ta initiativ i en social och politisk kontext och att engagera sig i dialog med det civila samhället.

Waldenserna i Italien

Waldenserrörelsen, som från början kallades *De fattiga i Lyons rörelse*, grundades omkring år 1170 i samband med efterdyningarna av Valdes från Lyons val av livsstil och hans predikan. Den spred sig vida omkring genom hela Europa. I Italien beslöt Waldenserrörelsen, som var aktiv i olika regioner från Piemonte till Sicilien, att ansluta sig till reformationen år 1532 och i samband därmed ändrade sig rörelsen till att bli en reformert kyrka enligt Genève-modellen. Från och med den tiden blev Waldenserna våldsamt förföljda av Motreformationen, precis som judarna, de ortodoxa och de muslimer som fortfarande fanns kvar i södra Italien. De utrotades i Calabrien, på Sicilien och i andra italienska regioner, men de lyckades överleva i några dalgångar i de västra Alperna, nära den franska gränsen, trots många växlande öden. År 1685 besegrades de och decimerades. De fåtaliga som överlevde deporterades till Schweiz och återvände efter tre år med en militär styrka som återtog deras dalgångar. Fram till år 1848 levde de utan några civila rättigheter i ett ghetto där de hade mer kontakt med Schweiz och med det övriga protestantiska Europa än med de övriga regionerna i Italien.

År 1848 inträffade revolution i Paris, de liberala och småborgerliga konstitutionerna kom till och Karl Marx skrev sitt kommunistiska Manifest. Allt detta utgör en serie händelser som visar hur sociala frågor hade växt fram som berörde hela Europa och som gav upphov till idéer som socialism och konstitutionell frihet. I Piedmont fick judarna och waldenserna civila rättigheter. Under de följande åren uppnådde Italien nationell enhet och Waldenserna var starkt engagerade i att förbättra utbildningsnivån samt i att evangelisera över hela landet. Detta engagemang utfördes utan avbrott fram till 1915, när det delvis stoppades på grund av Första världskriget. Det mötte många hinder under hela den fascistiska regimens period och blev slutligen återupptaget igen med nya metoder efter Andra världskriget.

Inte förrän år 1984 förlorade den Romersk-katolska kyrkan sin status som statsreligion i Italien och andra bekännelsekyrkor blev därmed inte bara "tolererade". Den italienska staten erkänner genom lagstiftning Waldenskyrkans fulla rättigheter och autonomi, och numera är den förenad med Metodistkyrkan.

Waldensernas diakoni

Under ghattots tid pågick en sorts diakoni som i huvudsak gällde waldensernas egen befolkning i en situation då bristen på resurser hämmade initiativet till mycket stor del. Trots detta utvecklades många kontakter med det övriga Europa, eftersom waldensernas pastorer studerade teologi vid schweiziska, tyska och holländska skolor. Tack vare dessa kontakter nådde teman från de evangeliska väckelserörelserna, som liknade en modern version av pietismen, också de waldensiska dalgångarna. Inflytandet från de Herrnhutarna (the Moravian Brethren), Schleiermachers och Fliedners tankar, den *Inre Missionen* som Wichern och pastorerna i Kaiserswerth uppmuntrade nådde även Waldenserna och ett nätverk av solidaritet och utbildning organiserades inom församlingarna. År 1682 hade varje waldensisk församling sin egen lilla skola. Därefter konsoliderades nätverket så småningom och omfattade även hjälpmedel för funktionshindrade, små sjukhus och högstadieskolor.

Från och med 1848 fick den lilla Waldensiska gemenskapen tillåtelse att fritt uttrycka sin tro, vilket gav upphov till en snabb följd av effektiva och modiga initiativ under inflytande av väckelsen. Det innefattade troende lekmän som arbetade med evangelisation i en icke tidigare skådad omfattning. Kvinnor åtog sig nya roller i kyrkans vittnesbörd och i dess initiativ. Diakonalt arbete utvecklades inom olika områden av gemenskapens liv (predikan, söndagsskola och så vidare) och i hjälparbete för de behövande och även genom grundandet av diakonala centra.

Vid slutet av 1800-talet hade den Waldensiska kyrkan ungefär 170 småskolor och tjugo yrkesskolor, några barnhem och fyra högstadieskolor för utbildning som ledde till universitetsstudier för lärare och pastorer och var spridd över hela Italien. Hela detta utbildningssystem, vilket är imponerande för en kyrka som bara har strax över 30 000 medlemmar, reducerades gradvis och starkt efter år 1911, då den italienska regeringen införde ett tvingande system med småskolor. Ett par yrkesskolor och högstadieskolor kunde behållas och några få nya sjukhus öppnades liksom några mindre centra för barn, funktionshindrade och för äldre. Förutom att tre sjukhus nyligen överlämnats till staten har situationen förblivit mer eller mindre densamma fram tills nu, även om, och särskilt efter 1984, kyrkan har åtagit sig en underordnad uppgift i att stödja offentliga och privata initiativ i närsamhället.

Från början har alla Waldensiska kyrkor, vare sig de är små eller stora, omfattat protestantismens kulturella och teologiska värden. De föreslog inte bara nya modeller för tjänst, de vittnade också om en mångfald i sin egen inre organisation, där de vidtog experiment och utforskade olika vägar i enlighet med principen om ömsesidighet och olikhetens värde. Medvetandet om Guds handlande sker oberoende av vår vilja och kräver inte förvärvandet av personliga meriter utan tillåter oss att uttrycka oss själva dynamiskt och att flytta undan det som hindrar den fulla bekräftelsen av våra personligheter. Nya sociala modeller tillåter utveckling av olika slag av medvetande och personlighet. Detta begrepp leder waldenserna att nästan automatiskt basera ledarskapet för sina centra på principen om lekfolkets delaktighet och på pluralism.

Efterföljelsen av dessa principer tillåter alla dem som arbetar vid Waldensiska centra att dela sin målsättning utan att begränsa dem som har ett annan teologisk metod eller som arbetar efter andra etiska principer. För många människor utgör våra centra en plats där de kan uttrycka sin kallelse i samband med sin yrkesroll, och där de kan få en ny och annorlunda relation med sina medmänniskor. Detta arbetssätt blir tydligt genom att 0.8 % av den personliga inkomsten avsätts för humanitära ändamål, och av vilken den Waldensiska kyrkan får en del som motsvarar 10 gånger antalet av dess medlemmar.

I den situation som gäller för en liten minoritet i en diaspora, har den waldensiska diakonin stött hållbara former av insatser som är förenliga med samhällets organisation. Detta är lika viktigt som att stödja inrättningar för omsorg som är tvingade att endast förbli små öar såvida de inte utvecklar förmågan att engagera sig i dialog med det civila samhället. Det innebär att ta del i diskussioner och konfrontationer med det sociala sammanhang inom vilket de arbetar. På detta sätt kan diakoni också vara ett mycket kraftigt ekumeniskt instrument. Den fortgående utmaningen för dem som arbetar inom detta, och varje gång de uppnår ett mål, är att det får dem att tvivla igen. Detta leder oss tillbaka till kristendomens hjärta. För varje troende innebär detta ett sätt att tänka och ett villkor för livet som är mer än bara ett arbete. Det är alltså inte diakonias plats som måste definieras, utan vår egen plats som troende män och kvinnor som bör uppfattas på detta sätt.

Fallstudie VII – Diakoner i den Romersk-katolska kyrkan: Antwerpenstiftet

Diakonaten spelade en viktig roll under kristendomens första tid, men försvann sedan mer eller mindre under Medeltiden. Dess liturgiska funktioner togs över av flera olika assistenter (som lektorer och akoluter). Många barmhärtighetsuppgifter togs också över av ordnarna och kyrkliga institutioner. Diakonaten överlevde endast i den Romerskkatolska kyrkan som det slutliga steget i utbildningen av kandidater för prästämbetet.

Det var först i och med Andra Vatikankonciliet som diakonaten återupprättades i den romersk-katolska traditionen. Och det var inte ett lätt beslut. Huvudfrågan i diskussionen gällde inte huruvida det skulle restaureras, utan om det skulle vara öppet för gifta män. Detta accepterades slutligen av en stor majoritet, men ogifta män som vigdes till diakonaten fick inte lov att gifta sig. Själva beslutet att viga permanenta diakoner överlämnades dock till biskopskonferenserna.

Dokumentet från Andra Vatikankonciliet utmålar flera olika motiv. Det fanns ett tydligt önskemål från de Romersk-katolska kyrkorna i Öst att återupprätta det permanenta diakonaten, medan andra dokument talar om behovet för kyrkan att fullfölja sina plikter eller till och med en önskan om att länka diakonaten ännu närmare nattvardsfirandet. I många fall har bristen på präster visat sig vara en mycket stark drivfjäder.

Rollmodellen framför andra för permanenta diakoner förblir naturligtvis Kristus själv. När Antwerpenstiftets kommission för det permanenta diakonaten reflekterar över diakonaten använder man texten från Johannesevangeliet där Jesus tvättar lärjungarnas fötter för att betona länken mellan den förhärjade Herren i Eukaristin (jfr Den sista måltiden som vi läser om i synoptikerna) och den ödmjuka tjänaren som visar sin solidaritet med de fattiga och förtryckta.

Hela gemenskapen och varje kristen är naturligtvis kallad att ta del i denna tjänst. Ändå är diakonia så nära associerad med Jesu mandat att det ansågs nödvändigt att göra den till ett *ministerium* (som det var i dess första begynnelse) och därmed att viga permanenta diakoner, låt vara till tjänst "och inte till prästämbetet". Officiellt är båda ansvariga inför biskopen, men i hierarkiska termer rankas diakonen efter prästen. Detta understryks av det faktum att många diakoner är tillsatta i församlingar eller till grupper av församlingar och utför ganska många liturgiska uppgifter (i frånvaron av ett tillräckligt antal präster).

I Antwerpenstiftet arbetar diakoner i territoriella församlingar. I båda fallen betonar Stiftskommissionen för det permanenta diakonaten behovet av direkt kontakt med de fattiga och de lidande. Kyrkans budskap om hopp kan endast bli trovärdigt om det förmedlas av levande människor. I detta avseende är diakonen kyrkans ansikte och händer som sträcker sig ut till de nödställda.

Ganska många diakoner arbetar i romersk-katolska skolor och i Romersk-katolska organisationer för social välfärd och sjukvård, som själavårdare och i andra uppgifter. Förutom deras själavårdande uppgifter har de också en roll i stärkandet av dessa institutioners diakonala identitet. För de diakoner som har anvisat församlingar eller grupper av församlingar (vilket gäller den stora majoriteten) betonar stiftskommissionen att deras huvudsakliga fokus bör ligga på den lokala kyrkans initiativ som berör de sjuka och de behövande i solidaritet både med den världsvida kyrkan och med grannarna i den omedelbara närheten. Deras deltagande i liturgin måste göra det tydligt att diakonalt arbete inte är något åtskilt från tron utan att det har en intim och grundläggande samhörighet med hela kyrkans liv.

Fallstudie VIII – Översvämningar i Tjeckiska republiken och Diakonia ECCB:s respons

Översvämningarna i augusti 2002 i den Tjeckiska republiken orsakade den värsta förödelsen på 150 år. Ett hundra städer och byar med nästan 300 000 invånare blev totalt översvämmade, sju hundra städer och byar med över 1.6 miljoner invånare var delvis översvämmade, 230 000 människor måste evakueras. Tio procent av alla städer och byar och en femtedel av invånarna i den Tjeckiska republiken påverkades, direkt eller indirekt, av översvämningarna. Tjugo människor omkom. Beräkningar visade att den totala kostnaden för förödelsen uppgick till 100 miljarder tjeckiska kronor vilket motsvarar 3 miljarder Euro.

I arbetet med denna naturkatastrof lyckades Diakonia ECCB (Diakonia of the Evangelical Church of Czech Brethren) mobilisera oräkneliga volontärer runt sina regionala centra. Därigenom illustrerade man att hela församlingen är kallad till diakonal handling. Det visade också att ett ytterligare värde i den diakonala strukturen kan ligga i förmågan att strukturera och vägleda kyrkfolkets engagemang och inte bara i dess eget yrkesmässiga arbete.

I hopp bortom händelserna

Under mottot "I hopp bortom händelserna" (jfr aposteln Paulus tanke att det finns hopp mitt i hopplösheten) började Diakonia ECCB organisera hjälp för människor som drabbats av översvämningkatastrofen. Resultatet av dessa insatser var ett välorganiserat arbete av mer än ett tusen volontärer och dussintals av anställda hos Diakonia ECCB. Aktiviteterna handlade om allt från att samordna manuellt arbete på fälten till psykosocial hjälp och bedömning av skadorna som underlag för utbetalning av finansiell hjälp för familjer i de drabbade områdena.

Diakonia ECCB påbörjade sitt hjälparbete i södra Böhmen och stod i kontakt med kriscentra i regionen från allra första början. Man mobiliserade sitt eget huvudkontor i Prag, etablerade sambandscentrum för översvämningshjälp och började skicka sina volontärer till hjälporganisationen ADRA, som hade tagit hand om den första fasen i förödelsen.

Volontärer blev räddningen

Studenter och unga människor ombads att hjälpa till via internet, telefon och media. De rekryterades i samarbete med ECCBs ungdomsavdelning. Grupper av volontärer bestod av team och enskilda från kyrkan, kyrkans ungdomsgrupper och andra. Innan de fick börja arbeta fick de alla undervisning i nödvändig hygien och säkerhetsregler, och de flesta som hjälpte till i områden med höga risker vaccinerades också. Därefter skickades dessa volontärer att hjälpa till i Diakonia ECCB:s centra liksom till andra organisationer. Många volontärer anslöt sig till grupper som var organiserade av Diakonia ECCB direkt vid de etablerade baserna.

Baser för olika team

Diakonia ECCB sände ut ett utrop för hjälp bland sina centra och till de ECCB församlingar som fanns i översvämningens regionen. Tio av dem förvandlades till basstationer där hjälpen kunde organiseras. Tillfälliga bostäder för evakuerade människor anordnades också vid dessa baser (ett av Diakonia ECCB:s centra i Pisek hade själv fått evakueras). Volontärer arbetade mest med att gräva undan dynga, ta hand om förstörda möbler och andra rester efter översvämningarna. De städade och renade hus och andra saker som förstörts genom översvämningen, de slog ner förstörd puts och lufttorkade saker och så vidare.

Grupper av volontärer leddes av pastorer med särskild förmåga att organisera och som hade erfarenhet av kristet ungdomsarbete. De arbetade fyra eller fem dagar. Pastorerna ledde ofta flera brigader efter varandra. Det maximala

antalet volontärer på ett och samma ställe var 70 stycken. Arbetare, deras utrustning och tekniska stöd flyttades från en bas till en annan och användes enligt behoven på just den platsen. Diakonia ECCB tillhandahöll total logistik som stöd för dessa team (arbets- och skyddsredskap, hygienartiklar, mat och boende) vilket var mycket uppskattat.

Materiell hjälp

Insamlingen och transporten av materiell hjälp för drabbade människor, till exempel färskvatten och matförråd, var ett särskilt fokus för der Tjeckiska Röda Korset och Caritas i Tjeckiska republiken. Diakonia ECCB koncentrerade sitt arbete på att avhjälpa infrastrukturella behov för volontärer och att köpa in och sedan låna ut 100 torkfläktar. De som drabbats av översvämningarna fick låna dem gratis. Tre medlemmar av kyrkan var ansvariga för denna sorts hjälp. Även om det låter ganska tekniskt innehöll det en stark dimension av social assistans. Teknikerna hamnade ofta i en situation där det hjälpte till att hela själens sår genom att lyssna på och samtala med människor.

Psykosocial assistans

Tillsammans med specialister från olika organisationer organiserade Diakonia ECCB flera team för att ge psykosocial assistans både till dem som drabbats av översvämningarna och till volontärerna. Diakonias centra i Litomerice och Krabcice blev stabila baser för psykologer som arbetade i de närliggande byarna med att besöka människor som behövde långvarig psykosocial omsorg. Gruppen studenter från den Evangeliska teologiska fakulteten som arbetade i Terezin har fortsatt med sin rådgivning i form av själavård bland drabbade människor under överinseende av deras pastor, som är kvalificerad att ge klinisk själavård.

Finansiell assistans

På grundval av en del av sina medlemmars erfarenheter från tidigare översvämningar började Diakonia ECCB bedöma hushållens förluster. De följde alltid samma schema: möta de boende som drabbats, bedöma förstörelsen i hushållet, samordna konsultation med lokala myndigheter (kontrollera den sociala och ekonomiska situationen för de hem som drabbats för detta ändamål). Antalet hushåll som drabbades av förstörelse på grund av översvämningarna i Tjeckiska republiken beräknas till 12 000. Tack vare ett intensivt samarbete mellan Caritas Tjeckiska republiken, People in Need Foundation, ADRA och Diakonia ECCB delades byarna upp mellan de redan nämnda frivilligorganisationerna (det vill säga Non-Governmental Organisationerna (NGO):s) och arbetet utfördes mycket effektivt. Volontärer från Diakonia ECCB besökte mer än 1000 familjer i 20 byar i de värst drabbade regionerna. De bedömde skadorna på privat egendom enligt fem kategorier. Denna del av hjälparbetet skapade också nära kontakter med människorna och arbetarna upptäckte ofta behovet att sända en själavårdare eller någon som kunde erbjuda psykosocial assistans till den drabbade familjen.

Betydelsen för kyrkan av engagemang i översvänningsrelaterade insatser

Detta var första gången i ECCB:s (moderna) historia som ett så stort engagemang av dess medlemmar i katastrofrelaterade insatser förekommit - hundratals unga människor från lokala ungdomsgrupper och ett oräkneligt antal pastorer som hade erfarenhet av att organisera regelbundna ungdomsaktiviteter och sommarläger och många vuxna som tog ut sin semester och erbjöd sin hjälp till organisatörerna, Många andra stannade hemma och började organisera insamlingar för materiell och finansiell hjälp. Efter år och årtionden av isolering från samhället upptäckte kyrkans folk hur ljuvligt det är att kunna tjäna dem som har störst behov. Detta hjälpte till att skapa en ny motivation för diakonalt arbete. En ny anda av diakonal frivilligs tjänst föddes och visade sig vara effektiv om människor konfronterades med konkreta utmaningar och om de fick lämplig vägledning. Diakonala teman

diskuteras nu på olika nivåer inom kyrkan. Hela komplexet med aktiviteter och reaktioner ledde den Evangeliska kyrkan av de tjeckiska bröderna (the Evangelical Church of Czech Brethren) till en bättre förståelse av vad det innebär att vara en diakonal kyrka.

5. Olika etiska principer för diakonalt handlande

I vårt första kapitel formulerade vi några teologiska perspektiv som enligt vår mening är relevanta för en reflektion om diakoni. Dessa perspektiv utgör en grund för uppfattningar som kan fungera som förutsättningar och etiska riktlinjer för diakonalt handlande som måste tillämpas i det specifika sammanhang i vilket handlingen äger rum. Vi delar nu med oss några reflektioner om detta. Därefter presenterar vi två fallstudier som illustrerar riktlinjen ”för de fattigas och andra behövandes skull”.

Vägledande principer för diakonalt handlande – en etisk grundval

Ovan beskrev vi några teologiska perspektiv för diakonalt tänkande. I ett trinitariskt perspektiv tittade vi på livet i relation till Gud, skapelsen, frälsningen och Andens närvaro. Som kristna bekänner vi att människan är skapad av Gud. Därför betraktar vi oss själva som begåvade men ofullkomliga förvaltare av hela Guds skapelse, kallade att tjäna vår Skapare genom att göra gott mot varandra. Gud är kärlek och han utgjuter denna kärlek över människor enligt det Första Johannesbrevet (1 Joh. 4:7ff). Detta betyder med andra ord att livet är grundat i Guds kärlek. Som en konsekvens är vi inbjudna att älska varandra. I detta kapitel vill vi göra en djupare undersökning av vad det innebär att älska och hur denna kärlek kan uppnås och främjas i våra relationer med varandra.

Låt oss börja med antagandet att mänskliga varelser är *moraliska agenter*. Den moraliska dimensionen av människolivet är ett resultat av det ömsesidiga beroendet och av ömsesidigheten. Människors liv är sammanvävda med varandra. Vi kan observera hur var och en av oss alltid står i någon form av relation till andra människor och att vi behöver varandra.

Inom familjen och bland våra kollegor kan vi se hur vi påverkas ömsesidigt både av vad som blir gjort och av vad som inte blir gjort. I relation till andra i det vidare samhället och till människor i andra delar av världen kanske det inte är lika tydligt vilket inflytande våra handlingar har på andra, okända och även osedda människors liv. I en ”global värld blir vi ständigt påmind om det faktum att vi kommer varandra allt närmare och närmare. Genom effektiv media får vi omedelbar kommunikation om vad som händer var som helst på jordklotet samtidigt som det sker. Människor kan ha kompisar via Internet med vilka de delar mer av sig själva än de gör med sina omedelbara grannar i samma hus som de bor.

Vi blir allt mer medvetna om vårt ömsesidiga beroende. I ett globalt sammanhang förstår vi att förorenad luft och smutsigt vatten i ett land kan orsaka svåra andningsbesvär och magsjukdomar för människor i andra länder. Vi är, med andra ord, ömsesidigt beroende av varandra.

Ömsesidigt beroende och ömsesidighet är central teman i uppfattningen av oss själva som moraliska aktörer. Som människor är våra liv sammanbundna. Det finns ingen privat isolering tillgänglig för oss där vi kan leva våra liv i ensamhet utan att behöva tänka på någon annan än oss själva. Faktum är att vi är individer därför att vi interagerar med andra. Vi borde vara medvetna om det faktum att vi behöver varandra. Personlig identitet formas i relation till andra. Vi är de vi är på grund av att vi är en del av olika mänskliga gemenskaper. Vi är ömsesidigt beroende av varandra.

I den kristna undervisningen får vi ofta lära oss att vi har blivit utrustade och beredda för ett sådant liv som moraliska aktörer i ömsesidighet med andra av vår Skapare. Människor har förmåga att vara vad som kallas *altruistiska*, vilket betyder att vi kan sätta andras behov framför våra egna personliga behov

och önsknings. Människor kan med andra ord åsidosätta sina egenintressen i syfte att tjäna andra. Låt oss nu inte förenkla och bli naiva i dessa frågor. Den unika frihet som människor har kan leda dem i många riktningar. Den dyrbara förmågan att göra personliga val är inte i sig själv någon garanti för altruistiska attityder. Samtidigt är friheten en förutsättning för autonomi och personlig integritet när den inte är baserad på egoism utan öppen för kärlekens handlingar mot våra medmänniskor.

Tillsammans med denna förmåga att vara altruistisk är vi också, som människor, utrustade med en kapacitet för *empati*. Vi har ett *personligt samvete* som vägleder oss i våra handlingar som moraliska aktörer. Denna inre kraft som styr våra handlingar kan inrikta oss på att göra vad som är gott och rätt. Samvetet hör samman med en förmåga att vara känslig för andras behov och den känsligheten kan fostras, ges näring och komma till mognad liksom den kan hållas tillbaka, förtryckas och förvridas.

En tredje kapacitet i vår utrustning är vår färdighet som mänskliga moraliska aktörer för *rationellt tänkande*. Rationellt tänkande är ett medel med vilket människor kan organisera sina impulser och bestämma över sina känslor så att de blir till avsiktliga och genomtänkta handlingar. Rationellt tänkande eller *förnuft* är viktigt när vi mognar som moraliska aktörer och vår personliga integritet växer. Genom förnuftigt tänkande delar vi förmågan med andra människor till att omsorgsfullt uttrycka vissa grundläggande etiska värden, att skapa principer tillsammans, utbilda våra ungdomar och att stödja varandra i det moraliska livet.

I diakonalt handlande är det viktigt att finna medel att *arbeta tillsammans*. Kyrkan är den huvudsakliga moraliska aktören i diakonalt arbete men eftersom kyrkan är dess folk är det kyrkans folk som utför kyrkans moraliska ansvar. På grund av det ansvaret är det viktigt att finna vägar att arbeta tillsammans med andra moraliska aktörer i samhället som strävar för liknande målsättningar. Därför bör kyrkan se sig om efter andra ”av god vilja” så att omsorg och profetiskt arbete kan utföras tillsammans med dem.

Det kommer alltid att finnas olika uppfattningar om vad som är moraliskt rätt eller fel. Kyrkorna har inte nått enhet om etiken, vilket betyder att kyrkorna kan uttala olika åsikter om etiska frågor. Många skulle vilja se en sådan mångfald av värden och etiska betänkanden som en styrka snarare än en svaghet, åtminstone så länge som dessa olikheter inte skapar öppna konflikter och konkurrens. När det gäller moraliska handlingar blir olikheter lätt mer problematiskt. I ett samtal om etisk teori kan man argumentera om vad som är rätt och fel när det gäller att möta vissa behov hos människor, men när man står framför en människa i verklig nöd som behöver omedelbar hjälp finns det ingen tid för argumentation utan handling är vad som krävs.

Trots oenigheten i kyrkorna om etiska frågor är det fortfarande en fördel att kristen etik är gemenskapsbaserad. Om kyrkorna hade uppfattat etiken som något i strikt mening personligt och individuellt skulle kyrkans etiska undervisning ha varit mycket annorlunda utan någon som helst förbindelse med dopundervisningen, liturgisk erfarenhet och församlingens ansvar. Genom att etiken är gemenskapsbaserad och rotad i Guds kärlek genom Jesus Kristus är vi alla beroende av varandra. Det är som i en familj.

Denna gemenskapsaspekt i den kristna etiska undervisningen har sitt motsvarande tema i ett personligt och individuellt perspektiv på etiken. Det är i enlighet med den kristna undervisningen att acceptera *varje människas värdighet*. Denna värdighet kan inte vara beroende av vår förmåga att hjälpa andra eller av någon annan moralisk bedrift som vi skulle kunna utföra. Inte heller är människors värdighet baserat på de känslor vi har beträffande behövande och hjälplösa människor. Vare sig hon är accepterad eller inte har varje människa en personlig värdighet. Det kan inte förnekas och inte tas ifrån henne. Ingen har större eller mindre värdighet än någon annan. En aktiv och effektiv person har inte en annorlunda värdighet än en person som är långsam och lat. Förmögenhet, utbildning, kändisskap och makt ger inte någon större värdighet än någon annan.

Erkännandet av mänsklig värdighet har långtgående konsekvenser. Det innebär att varje människa har rätt till liv oavsett hans eller hennes användbarhet, prestationer eller sociala duglighet. Samhället borde fungera så att alla människor kan förverkliga denna rättighet och ha tillgång till resurser för detta (pengar, arbete, tillgång till bostad, vård och omsorg, välfärd och så vidare). Som de romersk-katolska biskoparna i England och Wales skrev i sitt brev *The Common Good and the Catholic Church's Social Teaching* (1996): ”Vi menar att varje person äger en grundläggande värdighet som kommer från Gud och inte från någon mänsklig kvalitet eller prestation och inte på grund av ras eller kön, ålder eller ekonomisk status. Därför utgör provet för varje institution eller policy frågan huruvida den förbättrar eller hotar den mänskliga värdigheten och egentligen själva människolivet.”

Detta innebär att vård och omsorg skall ges på ett sådant sätt att den personliga värdigheten är erkänd och respekterad, det vill säga så att en person kan vara ett subjekt och inte ett objekt för hjälpen och så att omsorg och rättvisa utförs med hänsyn till hans eller hennes unika värde som människa. Respekt och solidaritet är viktiga attityder när det gäller att erkänna och acceptera mänsklig värdighet. Vi måste avhålla oss själva från att se ner på människor eller från att anta en hjälpande position som förminskar människors stolthet och överträder den mänskliga värdigheten. Som bäst är diakonalt arbete byggt på solidaritet och respekt för alla och envar. Därför är diakoni ”arbete med människor för människornas skull”.

Som en konsekvens av detta måste vi acceptera varje människas lika värde. Var och en har full mänsklig värdighet och därför är vi alla lika mycket värda. Detta betyder att vi inte bara kan visa omsorg om dem som kan betala för sig eller som förtjänar hjälp. Diakonalt arbete måste först av allt inriktas på att möta grundläggande mänskliga behov och att ha omsorg om dem som har störst behov. Faktum är att en ledande princip för diakonalt arbete är ”att föredra att välja de fattiga” (*the preferential option for the poor*). Det betyder, med andra ord, att diakonalt arbete ger förtur för dem med särskilda behov, i utsatta livssituationer eller i situationer av socialt utanförskap.

Vi menar att de är riktigare att säga att diakoni handlar om att *tjåna* människor snarare än att hjälpa dem. I kristet tänkande handlar tjänst framför allt om Kristi mission. Han kom i världen som en tjänare och han kallade människor att förhålla sig till andra med samma ödmjuka och tjänande attityd som han själv hade. Det är särskilt viktigt att komma ihåg detta för den som andra är beroende av. I exemplet från Jesus ser vi hur en tjänare kan vara en ledare, och samtidigt måste en god ledare alltid vara en både Guds och människors tjänare. På det sättet kan en diakoniarbetare utföra ett mycket viktigt ledarskap i kyrkan.

När detta har sagts måste man komma ihåg att majoriteten av diakoniarbetare är kvinnor som har blivit tillsagda att nöja sig med att ha hjälpande eller assisterande roller som ”ödmjuka tjänare”. Istället för att vara jämlika partners i gemenskapens affärer har de hållits tillbaka i sina positioner där de endast fått underordnade och mindre uppgifter med, om ens någon, delaktighet i beslutsfattandet och utövandet av makten.

Fallstudie IX – En kropp (Funktionshindrede människor – Sverige)

”Så är vi, fastän många, en enda kropp, ty alla får vi del av ett och samma bröd”. Vi använder dessa ord i vår tradition nästan varje gång vi firar nattvarden. Vilka anspråk gör de? Är dessa anspråk något som vi som kyrka kan leva upp till? I den här texten kommer vi att ställa några frågor utifrån vår erfarenhet som medlemmar i församlingar med funktionshinder. Frågor om vår längtan efter deltagande och också om besvikelse, utestängande och smärta. Vi kan se hur människor med funktionshinder inte får det inneslutande i kyrkans liv som de behöver. Detta reser etiska frågor som berör hela tron och kyrkornas liv. Låt oss illustrera detta med ett exempel som berör själva trons centrum.

En församling som bygger ett hus och planerar sitt gudstjänstrum utgår från en tanke om hur rummet och dess resurser skall användas i framtiden. De föreställer sig människorna som skall komma in i detta rum, vad de skall göra där och hur de kommer att röra sig runt i rummet. Rummets form är ett implicit uttalande om hur människor som har utformat det ser på kyrkans gemenskap och tro.

Längst fram i många kyrkor finns det några trappsteg fram till altaret, pulpeten och platsen där kören står – men i de flesta fall ingen ramp. Dessa trappsteg utgör ett teologiskt uttalande även om det gjorts omedvetet: Det är så här långt människor som sitter i rullstolar eller som har svårigheter att gå i trappor kan få komma. Åtminstone utan att lyftas eller få hjälp på något annat sätt som

orsakar att de blir beroende av andra....

När en församling går uppför trapporna för att ta emot nattvarden får de som inte kan gå uppför trapporna brödet och vinet burit ner till sig, till en plats utanför gemenskapen. Utestängningen blir tydlig i en sådan gudstjänst. Ett gudstjänstrum med trappsteg och utan ramp är ett uttalande om en utestängande teologi.

Vi är alla välkomna in i kyrkan. Ingen församling säger klart uttalat att deras gemenskap inte kan inkludera människor med funktionshinder. Men om ett så generöst välkomnande inte stöds av tillgänglighet, då förlorar det trovärdighet. Trappstegen är bara ett exempel på hur församlingar kan få människor att känna sig uteslutna, men det är inte vår avsikt att här ge en komplett lista på alla de ting som kan göra att en gemenskap utesluter människor med funktionshinder.

Vi borde kunna mötas i kyrkan oavsett det faktum att olika faktorer skiljer oss åt, som till exempel social bakgrund eller ålder. Vi möts där därför att vår tro sträcker sig bortom alla gränser. Men sträcker sig vårt sätt att leva ut denna tro också bortom dessa gränser? Även om kyrkan säger oss att alla är välkomna är det fullt möjligt för människor att känna sig utestängda. Detta utestängande kan göra att vi börjar tolka kyrkans budskap som något som utestänger eller till och med som något skenheligt.

Problemet är inte hur man kan innesluta människor, vars sätt att vara, tänka och känna stämmer överens med varandra i en gemenskap. Utmaningen består i att gå bortom de förändringar som behövs. Det är bekvämare att välja att inte förstå.

Att inte göra någon skillnad är inte ett val för en församling som har en kallelse att göra Guds kärlek och omsorg känd bland sina medmänniskor. Kristi kärlek tvingar oss (2 Kor. 5:14). Men med kallelsen ger Gud alltid också ett löfte. Om vår gemenskap öppnar sig kommer vi att få lära känna rikedomerna i mångfalden och sanningen i apostelns ord: "När ni kommer samman har var och en ett bidrag att ge" (1 Kor. 14:26).

Sådana förändringar kan leda till ny och djupare förståelse av vad vi är som människor. Vi kommer att få en ny förståelse av vad det kan betyda att leva som människa i Guds värld. Detta kommer definitivt att ha konsekvenser för vår tro och för vårt sätt att förstå Gud, eftersom vår förståelse av mänskligheten och vår förståelse av Gud alltid är sammanbundna. Guds kyrka behöver lyssna på de människors erfarenhet som ser livet utifrån ett annat perspektiv. Det är bara när alla som tillhör Kristus kommer samman som vi har förmåga att uppfatta bredden och längden och höjden och djupet och att lära känna Kristi kärlek som övergår allt förstånd, så att vi kan bli uppfyllda med all Guds fullhet (Ef. 3:18-19).

Visionen av att kyrkan skall bli en enda kropp är en del av kyrkans liv som vi inte får förlora. Denna vision är både en realitet – den har blivit oss given i Kristus genom nåden – och ett ideal som vi borde försöka nå upp till. Vi behöver arbeta mot detta mål så att vårt sätt att vara tillsammans kan bli en manifestation av kärlekens evangelium.

När man känner sig utesluten, när ens kunskap och erfarenhet inte respekteras och man inte får en verklig chans, då kan man uppleva smärta. Det gör ont, även om det inte var avsiktligt orsakat. Och när detta skett många gånger förlorar man slutligen tålamodet och börjar skrika. Det är inte längre möjligt att le och säga att det inte spelar någon roll. Det gör så väldigt ont att man måste uttrycka hur man känner sig. När vi orsakar någon i vår församling smärta orsakar vi smärta i hela kroppen. Om vi är en enda kropp så betyder det att vi också orsakar oss själva smärta. Att ha omsorg om varje medlem av

församlingen är att ha omsorg om hela gemenskapen.

För att skaffa sig bättre kunskap om sin egen kropp måste en församling se vilka faktorer som leder till uteslutande av olika människor. Vi måste vara öppna och se våra egna fördomar. Det betyder att det inte räcker med att göra små, ytliga förändringar utan att vi måste gå in i en djupare reflektion över vårt sätt att ta hand om varandra. Det är en kärleksfull handling att inkludera sina medmänniskor i gemenskapen.

Detta utmanar oss att göra skillnad. En förändringsprocess är både spännande och löftesrik, men den är också smärtsam. Det bör göra oss ledsna att bli medvetna om vad det är som saknas i vår egen gemenskap. Alltså finns det en risk att utmaningen till förändring kan ge upphov till försvarsmekanismer som hindrar oss från att se saker och ting klart och tydligt.

Fallstudie X – Kyrkorna och den nya fattigdomen i Nederländerna

Från och med andra hälften av 1970-talet konfronterades kyrkorna i Nederländerna med de problem som "den nya fattigdomen" medförde genom deras diakonala arbete och aktiviteter i storstäder och i mission till industrin. Denna fattigdom innebar, betonades det om och om igen, inte den typ av fattigdom som man möter i Tredje världen, där det handlade om att själva den fysiska överlevnaden låg i vågskålen, utan snarare om en fattigdom i kontexten av den situation som rådde i Nederländerna. Nyckelordet i denna typ av fattigdom är uteslutning, vilket övergår i isolering, och i utvecklingen av finansiella strategier för överlevnad, ensidigt beroende (av både välfärdsinstitutioner och politiskt beslutsfattande) och begränsade framtidsutsikter.

När det stod klart att den nya fattigdomen var här för att stanna och de fattigas ställning blev allt värre tog Nederländernas Kristna Råd och den nationella Organisationen för mission till industrin initiativ till att hålla en nationell konferens med temat "Den fattiga sidan av Nederländerna" år 1987. Syftet var att sända en tydlig signal till kyrkornas egna församlingar, kyrkornas styrande organ, institutioner och till kyrkans medlemmar likaväl som till politiker och till samhället i stort att problemet med den ökande fattigdomen i samhället måste tas på allvar. De ville också ge ett hoppets tecken till dem som var direkt berörda. Termen "den fattiga sidan" var medvetet vald i syfte att peka på deras situation som lever på eller under ett socialt minimum under en längre tidsperiod, samt att formulera en anklagelse mot samhället och dess växtprocess mot allt större välstånd, mot ett samhälle som verkade tolerera att en del av dess medlemmar blev uteslutna från full social delaktighet. Teologiskt skapade man en länk med den växande samstämmigheten, både inom den ekumeniska rörelsen och inom romersk-katolskt socialt tänkande om tolkningen av det bibliska begreppet "rättvisa" (*tsedaka*), som innebär att de fattigas bästa skall ges företräde.

Konferensen följdes upp med en kampanj som var rotad i regionala och lokala grupper för "Fattigdomssidan" och i en nationell arbetsgrupp som arbetade på uppdrag av Nederländernas Kristna Råd och Organisationen för mission till industrin. Den vägledande principen var att alla aktiviteter skulle involvera människor som var direkt berörda av fattigdomen. Utgångspunkten var att vara "tillsammans med" snarare än att "göra för". Dessa grupper inkluderade ofta kyrkoarbetare på området kyrkan och samhället, frivilliga från kyrkorna och människor som hade rätt till bidrag (för att arbeta i icke profitgivande aktiviteter).

En andra ledande princip var att kyrkor i sin tur inte får bli institutioner för filantropi och partiskhet. Därför myntades formeln "att hjälpa under protest". Om de tvingades ge finansiell assistans till människor i krissituationer informerade de lokala kyrkorna politikerna och samhället om att de hade gått i bräschen där detta annars inte hade bedömts vara nödvändigt. Vissa diakoniarbetare skrev brev till regeringen, till parlamentet och till kommunstyrelsen om deras arrangemang för finansiell assistans. Trots allt detta – detta är erfarenheten – är frestelsen att återfalla till filantropi alltid närvarande.

Kampanjen resulterade i en hel mängd aktiviteter i vilka ett mönster kan trots allt kännas igen. Det kan beskrivas så här:

stimulerande möten

sluta strategiska allianser

främja politiska förändringar genom sociopolitisk diskussion

stödja organisationer som etablerats av de berörda.

Stimulerande möten

Att stimulera möten innebär att uppmuntra till intensiv kommunikation mellan kyrkans folk och de som tillhör den fattiga sidan av Nederländerna. En modell som ofta används för detta är den modell enligt vilken fattiga människor får möjlighet att berätta sina historier som utgångspunkt för en intensiv kommunikationsprocess. Dessa ansträngningar att göra de fattiga synliga för världen är mycket viktig, eftersom de fattigas berättelse sällan blir lyssnade till i kyrkan, i samhället och i politiken. De som inte är fattiga måste känna till den värld som de fattiga lever i för att bli motiverade att prioritera förbättringar i deras ställning i kyrkan, samhället och politiken.

Sluta strategiska allianser

Nästa fas består ofta i att sluta en allians mellan kyrkorna och fattiga människor, att organisera aktiviteter i syfte att förbättra de senares ställning. Detta har ägt rum på det regionala och lokala planet, och även på riksplanet. En "Allians för social rättvisa" slöts i vilken kyrkorna, fackföreningarna, organisationer för bidragstagare och organisationer för gästarbetare deltog.

Att främja politiska förändringar genom sociopolitiska diskussioner

Det viktiga här är att göra slut på fattigdomens dolda karaktär. Den första förutsättningen för att kunna lösa ett problem består i att erkänna att det existerar. Detta erkännande är inte en självklarhet så det pågick några hetsiga debatter mellan kyrkorna och regeringen. På nittioalet erkände dock regeringen att fattigdom faktiskt existerade i Nederländerna. Man började ge mer uppmärksamhet till deras situation, särskilt på den lokala nivån. Åtgärder vidtogs som ledde till en förbättrad ställning för vissa grupper av fattiga människor. Det huvudsakliga syftet var att ge människor ett betalt arbete. Problemet är dock att inte alla kan absorberas i arbetsmarknadsåtgärder på grund av deras funktionshinder, låg utbildning, ålder och så vidare.

Kampanjen pågår fortfarande även om det är svårt att motivera människor både inom och utanför kyrkorna efter så många år av aktiviteter. Det har ännu inte visat sig möjligt att åstadkomma en ändring av politikens inriktning och av samhället till den sorts politik och till den typ av samhälle som skulle kunna förverkliga en effektiv anti-fattigdoms policy. Men kampanjen har ändå bidragit till en process i vilken fattigdomen har till viss grad förlorat sin tabustatus som ett ämne på den politiska och sociala agendan. Förutom de åtgärder som vidtagits är nu uppmärksamheten och medvetenheten om problemet större inom kyrkorna, i politiken och i samhället.

Fallstudie XI – Porträtt av en flyktingkvinna i Rumänien (CCME)

Mbela Nzuzi är född i Kinshasa, Demokratiska Republiken Kongo, och har bott i Rumänien tillsammans med sin make sedan maj månad år 1997. De fick båda flyktingstatus. Mbela uppfattar sig själv som en vanlig afrikansk kvinna utan några högre utbildningskvalifikationer. Hon gick bara ut högstadiet (motsvarande) och funderade aldrig på att studera vid universitet eftersom hon inte trodde att det var nödvändigt. Hon tänkte att det bästa för henne var att ha ett hushåll att ta hand om, ett barn och en man som familjeförsörjare. I Rumänien har Mbelas uppfattning om kvinnors roll i familjen och samhället förändrats mycket. Hon har lärt sig att hennes bidrag till samhällets utveckling inte bör vara begränsade till ansvarsområden som har att göra med hennes eget hushåll.

År 1999 blev hon anställd av en frivilligorganisation, det vill säga en non-governmental organisation (NGO) Arca-Romanian Forum for Refugees and Migrants som samhällsarbetare i ett program som finansierades av Förenta Nationernas Flyktingkommission i syfte att uppmuntra flyktingar att delta i samhällets tjänster och att bemyndiga flyktingkvinnor. Fru Nzuzi levererade samhällstjänster inom programmet som kallades "Flyktingkvinnornas klubb" och hon utvecklade kunskaper och färdigheter inom flyktingassistans.

Tillsammans med andra flyktingkvinnor startade Mrs Nzuzi år 2000 en flyktingorganisation, som var en frivillig Non-Governmental Organisation (NGO), som kallades "The Refugee Women's Organisation in Romania" (OFRR, Flyktingkvinnornas organisation i Rumänien) med stöd från Arca och finansiering från UNHCR. Flyktingkvinnornas organisation i Rumänien, OFRR, fick lagligt erkännande som en förening i juni år 2000. OFRR har arbetat för (a) att utveckla ett integrerat system av tjänster och assistans som behandlar flyktingars/gästarbetande kvinnors och barns behov, (b) att främja tolerans och bekämpa främlingsfobi och diskrimination, samt (c) att erbjuda tjänster som till exempel rådgivning, humanitär assistans och råd till människor med särskilda behov.

Alltsedan år 2001 har OFRR utvecklat aktiviteter i syfte att underlätta kulturella utbyten och erfarenhetsutbyten mellan flyktingkvinnor och rumäner. För att uppnå dessa mål har OFRR organiserat särskilda tilldragelser, etablerat kontakter med rumänska kvinnoorganisationer och initierat och hjälpt till med gruppaktiviteter som omfattat både flyktingar och rumäner, särskilt kvinnor och barn, i ett projekt som dragits igång i partnerskap med en Romersk-katolsk kyrka i Bukarest.

År 2002 initierade OFRR ett program som kallades "Flyktingklubben" i syfte att ge flyktingar ett öppet forum där de kunde diskutera de problem de möter under sin integrationsprocess och identifiera lösningar genom konkreta aktiviteter. Flyktingklubbens aktiviteter var utformade med deras aktiva deltagande i integrationsprocessen. De inkluderade kamratgrupper som träffades varje vecka för rådgivning, hembesök, mat och annat än mat paket som distribuerades samt arbetsgrupper för handarbete.

Mot slutet av år 2002 initierade OFRR ett gränsöverskridande projekt med en liknande förening i Bulgarien (The Council of Refugee Women – Bulgaria). Med finansiering från UNHCR inkluderade det projektet följande aktiviteter: (a) ett studiebesök i Rumänien och Bulgarien, (b) produktion av en gemensam hemsida, (c) produktion av en handledning för undervisning om relevanta aspekter av flyktingassistans, samt (d) produktion av reklambroschyrer.

År 2003 initierade OFRR en serie mellankulturella diskussionsgrupper för kvinnor i syfte att utbilda flyktingar och rumänska kvinnor i frågor av intresse

för de respektive grupperna. Man försökte också att inom detta projekt ha som målsättning att ge dem utrymme att dela sina bördor. Ämnen som kvinnans roll i familjen, vikten av formell/informell utbildning i integrationsprocessen, tillträde till arbetsmarknaden och konfliktlösning debatterades med stöd från experter både från statliga och icke-statliga institutioner. Även flyktingkvinnornas möjlighet att bygga upp sin kapacitet lyftes fram genom detta projekt och utbildning i ledarskapsfrågor organiserades för volontärer och anställda inom OFRR.

OFRR:s huvudsakliga fokus är att förbättra och stödja sina medlemmars, flyktingkvinnornas, aktiva bidrag till organisationens aktiviteter och till att gå in i djupare partnerskap med relevanta organisationer.

Mbela har samordnat ovan nämnda program.

Det som nu följer är en rapport om hur hon själv ser på sitt engagemang i flyktingassistans i Rumänien: "I Rumänien har jag fått lära mig att jag har mycket att erbjuda människor i nöd och det är vad jag försökt göra så här långt. Om jag kan säga idag att jag mår bra så beror det inte på att mitt liv är en dans på rosor utan för att jag mår som en person som har mycket att ge. Jag vet att jag kan ge ännu mer. Jag har fått arbeta hårt för mig själv, för flyktingbarn, flyktingkvinnor och för alla dem behövande som kommer till oss.

Vad gäller mitt ursprungsland skulle jag vilja återvända dit en dag om situationen blir säker och stabil och ge mitt bidrag till vårt eget folk i Afrika och ta del i att bygga upp vår egen nation. Men under tiden måste jag stanna kvar här för min egen säkerhets skull. Jag känner mig trygg här i Rumänien och det känns bra här. Här äger jag något, andligt talat, eftersom mina rötter nu växer djupare i det här landet. Jag har vänner här och jag känner att jag kan ge ett värdefullt bidrag till flyktingarnas sak. Jag har börjat göra många olika saker och jag vill se dem gå framåt, jag vill bevittna det, eller åtminstone veta att det finns andra människor som kan föra det vidare."

Mbela är gift men har inga barn. Hon säger att hon inte skulle ha tid att uppfostra ett barn. Hon lever ett enkelt men mycket upptaget liv. Man skulle kunna säga att hon arbetar 25 timmar om dagen, inklusive hennes deltidsarbete som ledande sångerska i ett afrikanskt band som kallas "GLORIA". Men man skulle också kunna säga att hon tar hand om väldigt många barn också.

Kontakt:

ARCA är ett rumänskt forum för flyktingar och gästarbetare. Det grundades år 1998 och arbetar som en ekumenisk, frivilligorganisation med att hjälpa flyktingar, gästarbetare, återvändande landsmän och andra kategorier av människor i migration. Det har ett särskilt fokus på integrations- och återintegrationsprogram för flyktingar och för gästarbetare liksom på advocacy för migranters rättigheter. Man samarbetar med de rumänska myndigheterna liksom med internationella organisationer. ARCA är medlem av the Churches' Commission for Migrants in Europe (CCME).

CCME (Churches' Commission for Migrants in Europe), 174, Rue Joseph II, B-1000 Belgium, Tel.: +32 2 234 68 00, E-post: info@ccme.be

6. Kyrkornas bidrag: Frågeställningar, aktiviteter och resurser

I detta kapitel tittar vi på områden för diakonalt arbete och redovisar en översikt så att vi kan reflektera mer systematiskt över det. Återigen ger vi några fallstudier som kan göra de mer abstrakta åsikterna mer verkliga.

6.1. Frågeställningar

De rapporter vi har läst gör det tydligt att diakonia är engagerad i en vittomfattande bredd av områden och frågeställningar. Det är inte särskilt förvånande eftersom diakonatet befattar sig med behov, och det finns det många. Här är ett slumpvis urval av de ämnen som nämnts.

Fattigdom (nationell och global, samt: hur vi ska handskas med överflöd och välstånd) arbetslöshet, social utestängning, människor med fysiska och/eller mentala funktionshinder, sjuka människor, äldre människor, ungdomar i riskzonen, barngrupper, bostadspolitik, förändringar i glesbygdsområden, ensamhet, brott, fängelsekunder, gästarbetare, flyktingar, asylsökande, diskriminering och rasism, extrem nationalism, mänskliga rättigheter, drog- och alkoholberoende och/eller spelberoende, våld, HIV/AIDS, hemlösa människor, etniska minoriteter, katastrofhjälp och så vidare.

Den fråga som naturligtvis uppstår gäller hur man skall göra prioriteringar. Det är inte lätt att svara på det. I varje situation måste diakoni fokusera på de behov som finns i just det sammanhanget. Men prioriteringarna måste alltid komma från att stå på deras sida som är de mest behövande och ”svåra” människorna.

6.2. Olika typer av diakoni

I dokumenten finner vi en mängd aktiviteter inom de områden vi just nämnt. Dessa aktiviteter är inte bara instrumentella, utan har att göra med begreppet att vara en tjänande kyrka karakteriserad av partnerskap med dem som är i nöd, ömsesidighet, omsorg, solidaritet, barmhärtighet, livskvalitet. De har också att göra med liturgi och *martyria*. Alla dessa påverkar vårt sätt att handla och dess kvalitet. Vi bör vara uppmärksamma på dessa kvaliteter och de faror som byråkrati och försök att göra allt till handelsvaror medför.

Det finns en hel rad aktiviteter där både utgångspunkten och ordningsföljden kan variera, allt efter situationen. Aktiviteterna är naturligtvis förbundna med det faktum att vi finns till för och för människor, med det har också att göra med att vi försöka skapa medvetenhet och att påverka politiken och samhället.

”Att finnas till för människor” fokuserar på det teologiska begreppet ”närvaro”. Detta begrepp har att göra med att vara kyrka för och med andra. Det hör samman med kommunikation och med att bryta ner kulturella, sociala, religiösa och andra barriärer mellan människor. Detta att finnas till för och med andra är en handling som är värdefull i sig själv, även om det inte löser några problem i första rummet. Det innebär att bygga upp omsorgsfulla relationer, att ha tid för andra, att tränga djupt in i den värld där andra människor lever och att lära av dem, samt att skapa utrymme i kommunikationen för identitetsfrågor, sensitivitet och absurditet, glädje och sorg i sitt liv. Diakonias närvaro kan ta formen av att erbjuda gästfrihet till människor och/eller att gå och hälsa på dem. Detta väcker naturligtvis frågor om hur långt kyrkan själv fungerar som en inklusiv gemenskap i vilken människor som är ”andra” kan känna sig hemma. Man kan tänka på den metafor som Paulus använder i 1 Korintierbrevet 12 om Kristi kropp när han skriver: ”... de delar av kroppen som verkar svagast är nödvändiga, och de delar av kroppen som vi inte tycker är fina, dem gör vi så mycket finare, och de delar vi skäms för omger vi med så mycket större anständighet” (1 Kor. 12:22-23). Detta ”att finnas till för andra” kan

forma den grund för *direkt hjälp och assistans* till människor som är i nöd och/eller stöd för dem så att de får den hjälp och assistans som de behöver. Men det är viktigt för människor att inte känna sig alltför beroende. Därför skall vi hjälpa till att genom närvaron av diakoni *rusta människor till att utveckla bra liv för sig själva*, till exempel genom möjligheter att utföra betalt arbete, att delta i frivilligt arbete och att engagera sig i meningsfulla aktiviteter.

Förutom dessa aktiviteter som hör samman med enskilda kan diakonia stödja kollektiva handlingar till exempel genom att *bygga upp allianser med människor i nöd och deras organisationer* i syfte att uppnå en förbättrad ställning för dem. Detta innebär också att *ge assistans till de organisationers aktiviteter som arbetar på gräsrotsnivå för människor i nöd*, till exempel genom finansiellt stöd, genom att erbjuda möteslokal, datorer, kunskap, nätverk och så vidare.

Det är viktigt att till fullo använda den erfarenhet som vunnits genom att vara tillsammans med människor, genom att hjälpa dem och genom att engagera sig i kollektivt handlande för att *skapa medvetenhet om problemen både inom och utanför kyrkorna*, det vill säga genom att påverka den allmänna opinionen. Det är viktigt när det gäller ett erkänt behov (många behov blir inte sedda, vilka vi måste lära oss att se), att bryta ner fördomar och vinna stöd för programmen i det politiska och sociala livet samt i affärlivet. Dessa *mer fundamentala och kritiska frågor som har att göra med antropologin* bör inkludera följande: Vad betyder det att vara människa? Vad är värdefullt i mänskligt liv? Kan vi utveckla en kritisk attityd till det dominerande ändamålet att öka konsumtionen hos de människor som redan har en förmögenhet? Eller, åter igen, har vi en inkluderande antropologi enligt vilken människor med funktionshinder uppfattas som helt och fullt människor? Om så, är det då verkligen möjligt för dem att delta i samhället?

Den erfarenhet som vunnits bör också användas för att *påverka politiker och sociala aktörer* och som argument för att förbättra nödställda människors ställning (advocacy). I en mer allmängiltig mening: diakonia kan *delta i den offentliga debatten*. Diakonia är i en position att ge sitt bidrag genom att hänvisa till den bibliska traditionen, de uppfattningar vi finner där och den kunskap från olika sätt att leva som kan upptäckas genom diakonalt engagemang i alla former av småskaliga aktiviteter tillsammans med människor.

Sist men inte minst nämner vi *försoningens tjänst*: att bygga broar mellan människor som varit i konflikt med varandra genom att organisera möten, kommunikation och samarbete i praktiska aktiviteter och projekt.

De flesta av dessa aktiviteter genomförs på det lokala eller det regionala planet. men hela kyrkan, både på nationell och internationell nivå, bör ”äga” dem. Oavsett vilket syfte som avses, och oavsett på vilken nivå man arbetar, hör det samman med en kontext och med vissa möjligheter. Direkt assistans äger till exempel rum på det lokala planet men för att göra det möjligt behöver man en organisation på det nationella planet för att finna pengar och för att främja medvetenhet om behoven både inom kyrkorna och i samhället och så vidare. Om diakonia vill påverka den nationella politiken är den nationella kyrkan eller diakonala organisationen förmodligen det lämpligaste organet. Med de bör använda den erfarenhet som vunnits genom direkt arbete med människor. Om kyrkorna/diakonia vill engagera sig i den europeiska debatten måste de organisera detta på den nivån. Det är detta samspel mellan olika nivåer som kan stärka diakonias bidrag.

6.3. Resurser

Rapporterna gör det också tydligt att kyrkorna har många ”resurser” att erbjuda. Att summera dessa verkar väldigt krasst, men vi bör vara medvetna om att frågan om resurser har att göra med en grundläggande position: Om kyrkan är en diakonal kyrka, så bör den använda alla sina resurser för att arbeta med och för människor i nöd. Åter och åter igen måste kyrkorna och kyrkoledarna fråga sig själva om de verkligen gör det.

Människor som deltar i diakonia – volontärer, diakoner och yrkesfolk – är viktiga ”mänskliga resurser” för detta arbete. De ger sin *tid*, de har *kunskap, inspiration, erfarenhet* och *relationer* (till exempel med människor i nyckelpositioner i politiken och i det offentliga livet) som kan användas för att stödja diakonalt arbete. Andra resurser är naturligtvis *pengar och andra ägodelar*: används dessa på ett diakonalt sätt? Denna fråga gäller inte bara diakonalt finansiering och ägodelar, utan dem som tillhör

hela kyrkan: kyrkliga bostäder, till exempel, och administrativa resurser som datorer kan också användas för diakonala ändamål.

Det är viktigt att se huruvida kyrkan fungerar som en *gemenskap* i vilken människor kan känna sig hemma och kan uppleva värdighet och ömsesidighet. Kyrkan kan också använda sin *position* i samhället för att tala för de nödställda.

Alltså, än en gång: Det finns en stor mångfald av resurser (vi har inte försökt att ge en komplett översikt!). Det är viktigt att vara medveten om denna rikedom på resurser och att använda dem i vår strävan att möta behoven i samhället.

Fallstudie XII – Drog- och alkoholmissbrukare: Sanna-programmet för missbrukande kvinnor (Sverige)

Att vara mamma och alkoholist är för många något skamligt. Detta är i synnerhet sant för mammorna själva. "Det är en fruktansvärd upplevelse att sluta med droger, att tvingas att bli försonad med sig själv och att inse vad barnen har gått igenom", säger Gunilla Berglund. Hon arbetar med Sanna, som är namnet på ett rehabiliteringsprogram för missbrukande kvinnor och barn.

"Att använda droger är ett sätt att bemästra sexuell aggression, kroppslig skada och olika former av smärta. Det fungerar som ett slags medicin och när drogerna slutar verka leder det till vända och depression (med djupgående orsaker)", Gunilla.

Gunilla är en del av ett team. Sanna-programmet varar i två år. När kvinnor träffar varandra under Sanna-programmet sker det mycket aktivitet. Varje kvinna har sitt eget rum dit hon kan dra sig tillbaka för att vila i lugn och ensamhet.

"Vi vill att de skall vara trygga här eftersom dessa ensamma mödrar inte har någonstans att vara trygga", säger Gunilla. "Vi hjälper dem att göra upp särskilda planer för framtiden, vilket betyder aktiviteter som att skaffa mat, kläder och bussbiljetter åt barnen. Hyran måste betalas. Från början måste vi övervaka och stödja dessa kvinnor. Så småningom öppnar de sig och börjar tala om sin situation."

Livet utan droger kan vara mycket tufft och Gunilla och hennes team försöker vara tillsammans med kvinnorna. Genom att hjälpa dem hjälper de även barnen. En viktig del i programmet är att "avslöja familjehemligheter". Alltför tunga bördor läggs ofta på barnen på grund av mammans missbruk.

Sanna-programmet startade år 1993 och nu behandlas 10 kvinnor. De har alla fått ett bättre liv. Hälften av dem har befriat sig själva från droger.

"Efter ett år i programmet utvecklar kvinnorna en ny identitet som inte är relaterad till droger. Därefter finns det plats för volontärer att ta del i programmet. De kan komma bara för att vara vänner med kvinnorna. När dessa kvinnor slutar med droger upplever de ofta ett tomrum inom sig själva. Då önskar jag att vi kunde ha "extra mostrar och morbröder" att erbjuda dem", säger Gunilla.

Hon får sin belöning för sitt arbete när en kvinna som deltagit i programmet stolt kommer och visar upp sitt barnbarn.

Fallstudie XIII – Gatubarn (Ryssland)

Det stora antalet unga människor i Ryska Federationen som är utestängda från samhällslivet, eller som riskerar att bli utestängda från dess dagliga liv har nått alarmerande proportioner. År 2002 installerade den ryska regeringen en specialistgrupp på hög nivå där man samlade ansvariga från olika regeringsdepartement i syfte att finna en policy för att komma tillrätta med det växande antalet gatubarn i Ryssland. Trots att beskrivningen "gatubarn" är kontroversiell i Ryssland liksom på andra håll kan man säga så här mycket: gatubarn är minderåriga som lever med risker. De är helt ensamma, ibland på grund av att de inte har något hem, ibland därför att de har ett hem men deras föräldrar är antingen oförmögna eller ovilliga att ta på sig eller utöva det ansvar som är deras. Enligt den information som den ryska regeringen hade tillgång till år 2002 fanns det en miljon gatubarn som fortfarande bodde hemma, men vars situation i hemmet och familjen var ganska bekymmersam. Intelligent beräkningar snarare än faktiska statistikuppgifter spår en stor uppgång i antalet gatubarn och det antal barn och ungdomar som riskerar att bli gatubarn. År 2002 fanns det ungefär 32.8 miljoner minderåriga i den Ryska Federationen. Av dessa var ungefär 3 %, enligt UNICEF, "barn som lever utsatta för risker". Rapporter om gatubarn i S:t Petersburg och Moskva blev rubriker i Tyskland så snart järnridån föll. Resenärer har observerat gatubarn i nästan alla städer i den Ryska Federationen. De återfinns också på institutioner som har börjat arbeta med detta problem. Dessa institutioner, som i huvudsak är bestraffningsanläggningar (strikt hierarkiska strukturer, militärisk disciplin, tillräckligt med mat och ett minimum av personliga ägodelar) har så långt gett ett betydande bidrag till deras överlevnad, men de har inte nödvändigtvis fått livet i samhället att verka särskilt inbjudande.

Gatubarn är ett globalt fenomen. Idag existerar de i alla regioner i världen och deras antal växer överallt. Under en lång tid undertryckte opinionsbildarna i det civila samhället i Europa och USA växande bevis för att gatubarn inte endast var ett karakteristiskt fenomen i utvecklingsländerna i Sydamerika, Afrika och Asien. De kan inte längre ignoreras mitt ibland oss. De finns i alla huvudstäder i Europa. Gatubarn lever på gatan under längre eller kortare perioder. Poängen är att de inte får något som helst skydd. De flyttar från plats till plats. Deras fasta adress är deras familjs eller en statlig institutions, som till exempel ett barnhem eller ett sjukhus. Eftersom de har liten eller ingen kontakt med de personer som har det yttersta ansvaret för dem skapar dessa barn sina egna gäng på gatorna som en ersättning för den familj de saknar. Vad finns det för framtidsutsikter för sådana minderåriga – barn och ungdomar – om de inte dör av svält, kriminellt våld, krig, AIDS eller andra sjukdomar? I Nairobi, till exempel, har ungdomsgäng som levde på gatan mellan åldrarna fem och åtta tio år senare blivit professionellt kriminella gäng.

De livsvillkor under vilka dessa barn växer upp karakteriseras av tillbakavisande, likgiltighet, missbruk, våld och utestängning. Detta får dem att söka desperata utvägar eller att helt enkelt rymma till prostitution, droghandel, våld och stölder. Även om de bor hemma måste barn stå ut med dåligt betalt hårt arbete för att försörja sina familjer. Detta är anledningen till att barn associerar gatulivet med lindring och efter ett tag även med "normalitet". Gatan utgör ett speciellt subkulturellt rum som ger stimulans och spänning till unga människor. Det är också en plats där man lär sig om gott och ont. Det krävs till exempel oerhörda kunskaper för att veta var man kan finna droger, hur man använder en spruta och vad man skall göra om någon tagit en överdos. Denna sorts information lärs i regel ut av de äldre medlemmarna i gänget. Att droger hjälper en att undfly outhärdligt elände är något de snabbt lär sig. Den vanligaste stimulansen är klister, lösningsmedel och skokräm eftersom det inte kostar så mycket. Konsumtionen av hårda droger, som till exempel kokain, marijuana och syntetiska droger hör vanligtvis samman med

barn som fungerar som kurirer. Detta är ett av tre huvudsakliga sätt, tillsammans med prostitution och stöld, att tjäna bra med pengar på gatan. Särskilt i områden där droger används är det nödvändigt för informella utbildningsinitiativ att erbjuda attraktiva alternativ för att undvika att de yngre blir indragna i droghandeln. Detta är en svår uppgift eftersom gatuarbetarna först måste fånga barnens uppmärksamhet och göra det möjligt för dem att återvinna sin tillit till vuxna. Sedan är det viktigt för barnen att "av-lära sig" den kunskap de redan plockat upp under den tid de tillbringat tillsammans med de äldre medlemmarna i gänget. Gatubarn är berövade sina mest grundläggande rättigheter som till exempel mat, bostad, utbildning, hälsovård och frihet, och alltihop på samma gång. Därför menar vi att regeringar bör ge skydd till dessa barn genom att bekämpa orsakerna till detta fenomen. Vad som behövs är internationell solidaritet, ett bra juridiskt system, förståelse, barmhärtighet och – praktiska lösningar.

När det gäller ansträngningar att handskas med problemet med gatubarn spelar europeiska initiativ och europeiskt samarbete en viktig roll. I detta avseende finns det ingenting som stoppar Maartje van Putten, en holländsk medlem av Europaparlamentet. För tio år sedan startade hon ett europeiskt nätverk för gatubarn över hela världen, European Network for Street Children Worldwide (ENSCW). Vid den tiden bidrog även Europarådet i Strasbourg med en fungerande och varaktig definition av gatubarn. International Society for Mobile Youth Work (ISMO) och ENSCW kom överens om en handlingsplan till förmån för gatubarn i Ryssland redan år 1990.

Förutom de framgångsrika programmen "Hopp för östra Europa" och "Kyrkor som hjälper barn" etablerade ryssarna och tyskarna tillsammans med EUODIACONIA, kontakter och överenskommelser om olika sätt att samarbeta på flera olika nivåer som till exempel i politiken, via kyrkorna och i socialt arbete. Partners i detta samarbete var, å ena sidan, Diakonisches Werk, EUODIACONIA, ISMO och, å andra sidan, statliga och icke-statliga sociala organisationer i Ryssland och den Rysk-ortodoxa kyrkan. Arbetsmetoder och erfarenhet som med gott resultat tillämpats, förbättrats och prövats under en längre tid i hjälp till socialt utsatta barn och ungdomar i Tyskland och i andra länder introducerades och förklarades vid otaliga grupparbeten. Tanken var att deltagarna skulle bli kvalificerade i de metoder som de fann bäst lämpade för sina egna speciella förhållanden i Ryssland. Dessa grupparbeten och kurser var avsedda att hjälpa deltagarna att organisera projekt för barn och ungdomar i farozonen genom att fokusera på de förhållanden och den värld de lever i. Tanken var att socialt och politiskt mobilisera de delar av en stad där barn och tonåringar kämpar för att överleva. Arbetssättet är både utformat för att avhjälpa och för att förhindra problemen. Sådana mobiliserande projekt organiseras i enlighet med FN Konventionen om barns rättigheter. De förlitar sig framför allt på att kunna utveckla, stärka och ge energi till potentialen i det civila samhället. Sådana appeller till en kreativ potential och till resurser för solidaritet är avsedda att frambringa en hållbar utveckling för barn och unga människor. Huvudinriktningen i denna sociala pedagogik ligger på det enskilda gatubarnet som person, på barnets välfärd och också på intressen i hans eller hennes grupp, vare sig detta är den familj de fortfarande tillhör eller det ungdomsgäng de redan blivit en del av. Huvudintresset i denna arbetsmetod går ut på att fostra och utveckla individernas styrka tillsammans med positiva energier som att ge skydd, tillhörighet och solidaritet av den typ som återfinns inom gängen. Tanken är att genom att fokusera på sådana ting kommer avvikande beteenden att bli överflödiga. För dessa ungdomars skull som är i riskzonen måste deras dagliga liv och omgivning och den miljö de växer upp påverkas till det bättre.

Detta arbetssätt var i stort sett något helt nytt för våra ryska partners och av stort intresse för dem som hade skrivit in sig på dessa kurser för att få en kvalifikation. I Ryssland har tonvikten traditionellt legat på att sända ungdomsbrottslingar till kriminalvårdsanstalter och barn- och ungdomshem. Dessa sommarkurser år 2001 samlade också för första gången socialarbetare och folk som arbetade med social pedagogik som deltagare. Båda dessa

yrkeskategorier var totalt okända i Sovjetunion, men de är på väg att erkännas i dagens Ryssland. Det är ett hoppets tecken för alla dessa ungdomar som är – eller som är mycket nära att bli – gatubarn. Efter ett och ett halvt år av grupparbeten i St. Petersburg, Moskva, och Smolensk fick 75 människor sina examina från the Philharmony of Smolensk som socialadministratörer, socialarbetare, socialpedagoger, gatuarbetare och som andra experter.

Intresset för sådant samarbete och partnerskap är enormt. Den Ryska Ortodoxa kyrkan är en särskilt viktig samarbetspartner som fungerar som spjutspets för sociala förbättringar. Av samma anledning kommer, eftersom allt fler män och kvinnor förbättrar sitt kunnande i sådana yrkesmässiga områden som ungdomsarbete, äldreomsorg och arbete med funktionshindrade, allt fler statliga myndigheter på olika nivåer att också bli samarbetspartners. För närvarande utgör de flesta ryssars ekonomiska belägenhet en stor utmaning för kyrkorna i Västeuropa och för diakonia. På grund av den rådande ekonomiska situationen lider många familjer av arbetslöshet, alkoholism och fattigdom. Varken som kristna eller som medborgare kan vi upprätthålla vår förkunnelse och ta vårt ansvar för att bygga ett rättvist Europa som bryr sig om sociala angelägenheter utan att inkludera det stora ryska imperiet i vårt tänkande och handlande. Om Europa skall kunna leva i varaktig fred och sociala rättvisa måste länderna i Väst göra mycket större investeringar – politiskt, ekonomiskt och socialt.

7. Avslutande utmaningar

Medan vi arbetat igenom och reflekterat över de uppsatser, artiklar, missionsuttalanden och andra dokument som kyrkorna och de diakonala institutionerna i hela Europa har låtit oss få del av har vi blivit medvetna om flera olika slutsatser och stora utmaningar. Det är inte vår intention att summera vår rapport här. Vi vill istället formulera några slutsatser och utmaningar som verkar vara viktiga.

Diakonia är både tjänst och mission

Diakonia tillhör kyrkans väsen. Detta är en grundläggande tanke som kommit fram ur materialet och som ofta dykt upp i diskussionerna i projektgruppen. Detta artikulerades också i samband med de två konsultationerna. Att vara en outhärlig dimension av vad det innebär att vara kyrka visade sig vara en verklig utmaning till diakonia att förändra sina strukturer, sin policy sin pedagogiska stil och det allvar med vilket man tänker om diakonatet. För att möta dessa utmaningar på dessa områden krävs det en djupgående teologisk reflektion och forskning.

Det teologiska begreppet diakonia är radikalt baserat på ömsesidig tjänst. Av den anledningen bör relationen mellan diakonen och människor i nöd vara en relation mellan två subjekt. Det inkluderar passion, kärlek och omsorg. Relationen bör inte grundas på maktlust, en överlägsen ton och inte ens på välgörenhetsattityder. I förberedelsen av detta material har arbetsgruppen varit klar över att man bör undvika termen ”hjälpa”. Vi hade långa diskussioner om sådana ord som tjänst och omsorg. Det verkar som om de ger upphov till olika tolkningar och reaktioner beroende på bakgrund och sammanhang. Vi har funnit att båda orden kan användas, men endast om vi är medvetna om hur deras betydelse kan skilja sig åt jämfört med den ursprungliga betydelse av de två grekiska termerna *diakonia* eller *leitourgia*, vilka båda, korrekt översatt, betyder ”tjänst”.

Visionen att diakonia tillhör kyrkans väsen bör också bli synlig i kyrkliga strukturer och i kyrkopolitiken. Av denna anledning anser vi att det är nödvändigt att vidta ytterligare forskning om diakonens ställning samt om vinningens betydelse i relation till lekfolkets status.

Könsroller

Det är ett tydligt faktum att kvinnor är överrepresenterade i det praktiska diakonala arbetet. Samtidigt innehas de ledande rollerna i diakonalt arbete huvudsakligen av män. Det måste erkännas att det finns en lång historia i kyrkorna av att hålla tillbaka kvinnor från inflytelserika och ledande positioner genom att ge dem tjänande roller. Samtidigt har män ofta undvikit dessa praktiska uppgifter. Det är vår övertygelse att diakonias tjänande dimension kan fortsätta i framtiden, men *vi måste tolka tjänst i dess fulla ömsesidighet. Könsrollaspekter är viktiga* när det gäller att utveckla diakonias tjänande aspekter och omsorgsaspekten.

Det skall också betonas att tjänande inte måste förutsätta underordning. Vi vill betona att tjänande i ett kyrkligt sammanhang är byggt på Jesu eget exempel. Han var hela världens tjänare. I likhet med Jesus Kristus är kyrkan kallad till ömsesidig tjänst, grundad på kärlek. ”Älska varandra”, sade Jesus. I denna tjänst är *män och kvinnor jämlika* och varje tendens att underordna kvinnor genom att ge dem tjänande roller är totalt fel.

Utbildning och forskning

En viktig slutsats av denna studie är erkännandet av *behovet av utbildning och för diakonia*. All utbildning måste utvärderas och förnyas åter och åter igen eftersom den är så beroende av förändringar och sammanhang. Undervisning och utbildning måste alltid relateras till den situation i vilken människor befinner sig. Det finns en övertygelse som växer fram ur detta material att utbildningen utmanas av den verklighet som diakoner ställs inför i deras arbete. Följaktligen *har diakoner en viktig roll att spela i utvecklingen av former för diakonal utbildning*. Deras erfarenhet av möten med människor och deras insikt om den sociopolitiska arenan kan ge ett stort bidrag till skapandet av nya kursplaner. Diakoner representerar också en *spiritualitet* som är outhärlig när en kyrka vill peka ut riktningen för andlig mognad.

Diakonal utbildning är inte bara en fråga som är av intresse för dem som är diakoner till yrket och för socialarbetare. Det borde vara *en angelägenhet för hela kyrkan*. Alla yrkesutbildningar för pastorer och andra församlingsarbetare skulle vinna i betydelse om mer av utbildningen handlade om diakonala ämnen. Än mer gäller detta när vi talar om fortbildning i en församling. Sådan fortbildning skulle berikas av framträdande utbildningsdelar om diakonalt tänkande och praxis.

Diakoni borde i högre grad vara en del av ett brett teologiskt samtal. Som det nu är tenderar den att spela en mindre roll i allmän-teologisk reflektion och forskning. Varje förändring som kan föröka närvaron av diakonala perspektiv i det teologiska samtalet skulle berika teologisk utbildning och forskning.

Ekumeniska utmaningar

Enhet är en andlig fråga och den angår hela kyrkan. Ekumeniska framsteg kommer genom teologisk dialog men också genom gemensamt gudstjänstfirande och delat ansvar i socialt och diakonalt arbete. I allt detta erkänner kyrkan att *mångfalden måste accepteras* och den form av enhet som kyrkan strävar efter innebär inte ett uttraderande av alla olikheter. Enhet inom en kyrka och mellan kyrkor måste upptäckas mitt i mångfalden. I Guds rike finns det många rum och kyrkan bör inte betrakta saker och ting i ett alltför snävt perspektiv. Olika uppfattningar och olikheter i beteendet är inte nödvändigtvis anledningar till söndring.

I den ekumeniska visionen måste det finnas en grundläggande tillit till det faktum att människor är olika och att vi är skyldiga att respektera mänsklig värdighet. För diakonalt arbete innebär detta att det måste finnas *en djup respekt för varje människa* och kyrkan är kallad att lyssna och besvara i synnerhet deras behov som är i störst nöd.

Det är ofta lättare att skapa gemenskap som är baserad på gemensamt arbete än på läromässiga överenskommelser. Därför *kan diakonia vara en huvudväg för kyrkorna att närma sig varandra* och till ekumeniska framsteg.

Gemenskap

Som gemenskap har kyrkan många andliga och materiella resurser. Kyrkan bör vara medveten om denna rikedom och det sätt på vilket *dessa resurser bör användas om kyrkan skall vara diakonal*. Vi har påpekat att det finns olika sorters resurser: människor (yrkesfolk och volontärer), finansiella resurser, byggnader, inrättningar, andlig inspiration, etiska värden och så vidare.

Diakonalt arbete står ibland utan några som helst tydliga organisatoriska band till kyrkliga institutioner i en sorts ”diasporasituation”. Detta händer till exempel i missionsinitiativ i städerna som arbetar med fattigdom, arbetslöshet och andra socialt problematiska områden. *Den officiella kyrkan borde vara mer medveten och ge mer stöd till den typen av arbete*. Det är ju när allt kommer omkring diakonalt arbete och därmed en del av kyrkan.

Hållbarhet

Nu vänder vi oss till frågan om hållbarhet även om vi är medvetna om den brist på uppmärksamhet vi gett denna aspekt i vår rapport. Det påpekas ofta att hållbarhet är beroende av tre olika dimensioner: ekologiska, sociala och ekonomiska. Tillsammans utgör dessa tre dimensioner själva grundvalen för hållbarhet. Diakonia måste också hänföras till dessa dimensioner. Den måste relatera till alla tre perspektiven eftersom *diakonia måste relateras till hållbarhet*.

En slutsats vi drar från vårt material är att hållbar diakoni inte kan förlita sig på en ”hjälpande” attityd. Det är därför vi ser hur viktigt det är att diakonia är baserad på tjänande och utförd, inte bara i personliga relationer, utan också i det sociala och politiska livet. *Försoning och fred är nödvändiga delar av diakonalt handlande* i hållbarhetens sammanhang. För att alla berörda skall kunna vara försoningens aktörer är teologisk reflektion oundgänglig.

Vi anser att institutionella och politiska arrangemang (överenskommelser) i församlingar och bortom dem är av varaktigt värde eftersom diakonalt handlande vare sig står eller faller med personligt engagemang.

Advocacy

Diakonalt handlande innefattar direkta relationer med människor i nöd. Men det måste också ha samband med politiskt och socialt handlande i syfte att förbättra livsförhållanden för dem som är utan arbete eller som lever i fattigdom, för människor med funktionshinder, för gästarbetare och för de sjuka för att bara nämna några kategorier. Detta betyder en hängivenhet till människor med sådana behov liksom att ge stöd så att de kan engagera sig i att hjälpa sig själva att förbättra sina livsvillkor. *För att diakonia skall vara politisk diakoni måste den befatta sig med både personliga och sociala strukturer*.

Europa

Europa är större än Europeiska unionen. Vissa länder i Europa befinner sig innanför EU och andra står utanför. Kyrkorna i Europa vill se ett öppet och enat Europa. Först och främst är det deras ambition att

undvika tendenser som pekar mot en alltför stor centrerings på Europa, och de erkänner att de har ett särskilt *ansvar för världens fattiga, både inom och utanför Europa*. Kyrkorna strävar också efter ett Europa där fred råder, och de medger att enhet måste hittas mitt i mångfalden och inte i politisk, kulturell eller religiös likriktning och kontroll. Eftersom de erkänner detta måste kyrkorna utöva påtryckningar för generösare tillträde och mer frihet för människor att röra sig över nationella gränser. *Migration och integration är viktiga och oundgängliga områden för diakonal aktivitet.*

Kyrkorna åtar sig att arbeta för sådana grundläggande värden som mänskliga rättigheter, rättvisa, fred, frihet, tolerans och solidaritet. I sitt andliga arv finner de inspiration och kraft att kämpa mot kränkningar av mänskliga rättigheter, orättvisor, krig och intolerans. Deras vision är ett europeiskt samhälle där *varje människa respekteras, hennes fulla värdighet upprätthålls* och där gemenskapen är byggd på solidaritet och omsorg.

Det är diakonias roll att främja en sådan vision och att göra så genom kärlekens gärningar och ömsesidig tjänst liksom i politiskt handlande på alla nivåer. Det finns ett behov av en profetisk dimension av diakonia. Det innebär att kyrkorna bör vara *känsliga för all utveckling i samhället som förnekar mänsklig värdighet och motverkar solidaritet*. Tidiga varningar genom profetiska röster syftar till att avslöja och blottlägga girighet och själviskhet, särskilt när de dyker upp som en del av ett helt paket av social marknadsföring som kan leda till förändringar i välfärdsstatens struktur.

Vi kan iaktta djupgående förändringar i samhället, vilket påverkar välfärdsstatens möjligheter att fungera. Både i länder med och utan en välfärdsstat *måste den diakonala gemenskapen vara medveten om vilken typ av välfärdsstat de bör sträva för.*

Vi kan också se ett generellt behov för reflektion om kyrkornas roll på den sociala marknaden. På vilket sätt bör kyrkorna och deras diakonala institutioner fungera som aktörer inom välfärden? Hur bör de bedöma riskerna att "sälja ut" (out-sourcing) sin specifika diakonala kallelse genom att bli kommersiellt konkurrenskraftiga och framgångsrika? Vilka risker finns det i att ha finansiella band med en nationell försäkringsstruktur eller till en budget som är beroende av det politiska styret? Finns det fördelar eller nackdelar om man väljer att finna sina finansiella arrangemang genom sponsorer istället för att etablera ett samhälleligt välfärdssystem? Ytterligare reflektion krävs om dessa frågor.

Appendix 1 – Rapporter och deklARATIONER som vi har använt

Bratislavadeklaration (1994)

Diakonisches Werk der EKD: *Der evangelische Diakonat als geordnetes Amt der Kirche* (1996)

The Diaconate as Ecumenical Opportunity. The Hanover Report of the Anglican-Lutheran International Commission (1996)

Roman Catholic Bishops of England and Wales: *The Common Good and the Catholic Church's Social Teaching* (1996)

Comprehensive Diaconal Programme for the Church of Norway (1997)

Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund: “*Diakonie – Zukunft unserer Kirche?*” *Eine Grundsatzdiskussion im Anschluss an die “Bratislava-Erklärung”* (April 1997)

Diakoni. Svenska kyrkan och uppgiften (2000)

Church of Scotland: *Deacons of the Gospel. A Vision for Today, A Ministry for Tomorrow* (2001)

For Such a Time as This. A Renewed Diaconate in the Church of England. A Report of the General Synod of the Church of England of a Working Party of the House of Bishops (2001)

Protestant Churches in Austria: “*Diakonie – Standortbestimmung und Herausforderung* (1997)

Diakonia – an Integrated Dimension in the Life of the Danish National Church (2001)

Protestant Churches in the Netherlands: “*Omzien naar elkaar*” (2002)

Verband Evangelischer Diakonen- und Diakonengemeinschaften in Deutschland e.V.: *Arbeitsergebnisse* (2002)

Short Note from the Czech Republic: *Meaning of diakonia for the Church* (2002)

An Epistle from the LWF Global Consultation 7 November 2002

Diakonia Charter (Eurodiaconia, 2000)

Appendix 2: Deltagare i konsultationen i Prag, 2003

Tony Addy	ECG – European Contact Group on Urban and Rural Mission
Albert Brandstätter	Eurodiaconia
Stephanie Dietrich	Norska kyrkans nationella råd
Kristin Fehn	Norska kyrkans nationella råd
Marco Jourdan	Commissione Sinodale per la Diaconia (Italien)
Rev. Alistair Malcolm	Church of Scotland Board of Social Responsibility
Rachel Medema	Kyrkornas Världsråd
Dr. Lennart Molin	Sveriges Kristna Råd
Dr. Hermann Noordegraf	Nederländernas Protestantiska Kyrka
Christian Popescu	CCME – Churches' Commission for Migrants in Europe
Ninni Smedberg	Svenska kyrkan, Eurodiaconia
Dr. Walther Specht	Diakonisches Werk der EKD (Tyskland)
Henrik Stubkjaer	Diakonihögskolan i Arhus (Danmark)
Dominic Verhoeven	Caritas Europa (Belgien)
Pavel Vychopen	Diakonie Ceskobratske cirkve evangeli (Tjeckiska Republiken)

FÖR INFORMATION:
ELISABETH HJALMARSSON

KYRKOKANSLIET
POSTADRESS: 751 70 Uppsala BESÖKSADRESS: Sysslomansgatan 4
TELEFON: 018-16 95 00 FAX: 018-16 96 40 www.svenskakyrkan.se

Svenska kyrkan